

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒य॒व्य॑ꣳ श्वे॒तमा॑ल॒भेत् भू॒ति॑कामो वा॒युर्वै॑ क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑
वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ भू॒तिं ग॑मयति॒
भ॒वत्ये॒वाति॑क्षि॒प्रा दे॒वते॒त्याहुः॑ सैन॑मीश्व॒रा प्र॑दह॒ इत्ये॒तमे॒व
सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑ नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्धृत ए॒व
भू॒तिमु॒पैत्य॑प्र॒दाहा॒य भ॒वत्ये॒व (१)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत् ग्राम॑कामो वा॒युर्वा इ॒माः प्र॒जा
न॑स्यो॒ता नैनी॑यते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒
स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता नि॒यच्छ॑ति ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति नि॒युत्वंते॑
भ॒वति ध्रु॒वा ए॒वास्मा॒ अन॑पगाः करोति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत॑
प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑
प्र॒जाया॑ (२)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॒ सन्प्र॒जां न वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
नि॒युत्वंन्त॑ꣳ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒नाभ्यां॑
प्र॒जां प्र॒ज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जां वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॒भेत्

ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा
 एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तः३ स्वेन
 भागधेयेनोप (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत्सोऽकामयत प्रजाः
 पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णत्ततो-
 ऽजस्तूपरः समभवत्तः३ स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
 प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत प्रजा-
 पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
 यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वानां
 यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
 पशवस्तान् (५)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
 द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टिं
 तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै
 पशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
 एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्वा

उ॒दु॒म्बर॒ ऊ॒र्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जे॒वास्मा॒ ऊ॒र्जं॑ प॒शून॑व॒रुन्धे॥ (६)

भव॑त्येव प्र॒जाया॑ आ॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंतु॑ः स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ प्र॒जाका॑म॒स्तान् यूप॑स्त्रयो॒दश

च॥ [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृज॒त ता॒ अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः प॒रा॑ची॒राय॑न्ता
वरु॑णमगच्छ॒न्ता अ॒न्वैत्ताः पु॒नर॑याच॒त ता॒ अ॑स्मै न पु॒नर॑ददा॒त्सो-
ऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृणी॒ष्वार्थं॑ मे पु॒नर्दे॑हीति॒ तासां॑ वर॒माऽल॑भ॒त स
कृ॒ष्ण एक॑शिति॒पाद॑भव॒द्यो वरु॑णगृही॒तः स्या॑त्स ए॒तं वा॑रु॒णं
कृ॒ष्णमेक॑शिति॒पाद॑मा॒ल॑भे॒त वरु॑ण- (७)

मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरु॒णपा॑शा॒न्मुञ्च॑ति
कृ॒ष्ण एक॑शिति॒पाद॑वति॒ वारु॑णो ह्येष दे॒वता॑या॒ समृ॑द्धौ
सुव॑र्भा॒नुरा॑सुरः सूर्यं॑ तम॑साऽवि॒द्ध्य॑त्तस्मै दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्तस्य
यत्प्र॑थ॒मं तमो॑ऽपाघ्न॒न्त्सा कृ॒ष्णाऽवि॑रभव॒द्यद्वि॑तीय॑ः सा फल्गु॑नी
यत्तृ॑तीय॑ः सा ब॒ल॒क्षी यद॑द्ध्य॒स्थाद॑पाकृ॒न्त॒न्त्साऽवि॑र्ष॒वशा॑ (८)

सम॑भव॒त्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्देव॑प॒शुर्वा अ॒यः सम॑भू॒त्कस्मा॑
इ॒ममा॑ल॒प्स्याम॑ह॒ इत्य॑थ॒ वै तर्ह्य॑ल्पा॒ पृथि॑व्यासी॒दजा॑ता
ओष॑धय॒स्ताम॑र्वि॒ व॒शामा॑दित्येभ्यः॒ कामा॑याऽल॑भन्त॒ ततो॑ वा
अप्र॑थ॒त पृथि॑व्यजा॒यन्तो॑ष॒धयो॒ यः का॑मये॒त प्र॑थेय॒ प॒शुभिः॑ प्र
प्र॒जया॑ जाये॒येति॒ स ए॒ताम॑र्वि॒ व॒शामा॑दित्येभ्यः॒ कामा॑- (९)

याऽऽ ल॑भेताऽऽदि॒त्याने॒व का॑मः॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒

त ए॒वैनं॑ प्र॒थय॑न्ति प॒शुभिः॑ प्र प्र॒जया॑ जनयन्त्य॒सावा॑दित्यो न
व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छन्तस्मा॑ ए॒ता म॒ल्हा आल॑-
ऽभन्ताऽऽग्नेयीं कृ॑ष्णग्री॒वीः स॑हि॒तामै॒न्द्रीः श्वे॑तां बा॒र्हस्प॑त्यां
ताभि॑रे॒वास्मिन्नु॑चमदधुर्यो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः स्यात्तस्मा॑ ए॒ता म॒ल्हा
आल॑भे (१०)

ताऽऽग्नेयीं कृ॑ष्णग्री॒वीः स॑हि॒तामै॒न्द्रीः श्वे॑तां बा॒र्हस्प॑त्या-
मे॒ता ए॒व दे॒वताः स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति ता ए॒वास्मिन्ब्र॑ह्मव॑र्चसं
द॑धति ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति व॒सन्ता॑ प्रा॒तरा॑ग्नेयीं कृ॑ष्णग्री॒वीमा॑ल॒भेत॑
ग्री॒ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने स॑हि॒तामै॒न्द्रीः श॒रद्य॑परा॒ह्णे श्वे॑तां बा॒र्हस्प॑त्यां
त्री॒णि वा आ॑दित्यस्य॒ तेजा॑सि व॒सन्ता॑ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने
श॒रद्य॑परा॒ह्णे याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि॒ तान्ये॑- (११)

वाचं॑ रुन्धे संव॑त्सरं प॒र्याल॑भ्यन्ते संव॑त्सरो वै ब्र॒ह्मव॑र्चसस्य॑
प्रदा॑ता संव॑त्सर ए॒वास्मै॑ ब्रह्मव॑र्चसं प्रय॑च्छति ब्रह्मव॑र्चस्यै॒व भ॑वति
ग॒र्भिण॑यो भवन्तीन्द्रि॒यं वै गर्भ॑ इन्द्रि॒यमे॒वास्मिन् द॑धति सा॒रस्व॑तीं
मे॒षीमा॑ल॒भेत॑ य ई॒श्वरो॑ वा॒चो व॑दि॒तोः स॒न्वाचं॑ न वदे॒द्वाग्वै॑ स॒रस्व॑ती
स॒रस्व॑तीमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति सै॒वास्मिन्॑ (१२)

वाचं॑ दधाति प्रव॑दिता वा॒चो भ॑वत्य॒पन्न॑दती भवति॑
तस्मा॑न्मनु॒ष्याः सर्वा॑ वाचं॑ वदन्त्याग्ने॒यं कृ॑ष्णग्री॒वमा॑ ल॒भेत॑ सौ॒म्यं
ब॒भ्रुं ज्यो॑गा॒मया॑व्य॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं गच्छति सोम॑ः र॒सो
यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑त्य॒ग्नेरे॒वास्य॑ शरी॑रं निष्क्री॒णाति॑ सोमा॒द्रस॑मु॒त

यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालंभेताऽऽग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो
दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत
सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाग्नेयो भवति
तेज एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विषिं दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभेत सौम्यं बभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायाः स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयो भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभ्यतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वरुणं वशैतामर्विं वशामादित्येभ्यः कामाय मलुहा आलंभेत तान्येव सैवास्मिन्सोमः श्वेतो
भवति त्रिचत्वारिंशच्च। (२)॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्तः
स्वायै देवताया आलंभत ततो वै स इमाँल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालंभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँल्लोकानभिजयति विषम
आलंभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालंभेत सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति तं सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वन्ते
पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तुः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति
यदृषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्निसक्थो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेत्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं राज्यं
नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामं
प्राशृङ्गमालभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभि-
मातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत इन्द्राय वज्रिणं ललामं
प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव

वज्रिणः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॒ वज्रं॑ प्रयच्छति॒
स ए॒नं॑ वज्रो॒ भूत्या॑ इ॒न्ध्र उ॒पैन॑ राज्यं॒ नमति॑ ल॒लामः॑ प्राशृङ्गो॒
भवत्ये॒तद्वै वज्र॑स्य रू॒पः॑ समृ॒द्धौ॥ (२०)

सङ्ग्रामे तेनालमभिमातिष्ठे ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।३॥ [३]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒
मैच्छ॑न्तस्मा॑ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मि॒न्नुच॑मदधुर्यो॒
ब्र॒ह्मव॑र्च॒सका॑मः स्यात्तस्मा॑ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादित्यः॑
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सं द॑धाति
ब्रह्मवर्च॒स्येव॑ भ॒वति॑ व॒सन्ता॑ प्रा॒तस्त्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑ ग्री॒ष्मे
म॒ध्यन्दि॑ने (२१)

त्री॒ज्छि॑तिपृ॒ष्ठाञ्छ॑रद्य॒परा॑ह्णे त्री॒ज्छि॑तिवारा॒त्रीणि॑ वा
आ॒दि॒त्यस्य॑ तेजा॑सि व॒सन्ता॑ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॒ह्णे
याव॑न्त्येव तेजा॑सि ता॒न्येवाव॑रुन्धे॒ त्रय॑स्त्रय॒ आल॑भ्यन्ते॒
ऽभि॑पूर्वमे॒वास्मि॑न्तेजो॒ दधा॑ति संवत्स॒रं प॒र्याल॑भ्यन्ते संवत्स॒रो
वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ प्रदा॒ता संवत्स॑र ए॒वास्मै॑ ब्रह्मवर्च॒सं प्रय॑च्छति
ब्रह्मवर्च॒स्येव॑ भ॒वति॑ संवत्स॒रस्य॑ प॒रस्ता॑त्प्राजाप॒त्यं कद्रु॑- (२२)

माल॑भेत प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वेव॒ प्रति॑तिष्ठति॒ यदि॑
बिभी॒याद्दुश्च॑र्मा भविष्यामीति॑ सोमापौष्णः॑ श्या॒ममाल॑भेत सौ॒म्यो
वै दे॒वत॑या पुरुषः पौष्णाः प॒शवः॑ स्वयै॒वास्मै॑ दे॒वत॑या प॒शुभि॑स्त्वचं॑

करोति न दुश्चर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिँल्लोकेऽस्पर्धन्त स
यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत तद्यमस्य (२३)

यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयः स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीत
ते देवा वैष्णावरुणीं वशामाऽलभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृद्धे भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतः षोडशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

ऽचायुत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पा-
प्मन इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव
स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदह-
दैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्यात्स आग्नेयं
कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
भवत्येव द्यावापृथिव्या धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि

वा ए॒षोऽप्रति॑ष्ठितोऽथै॒ष ज्यो॑गप॒रुद्धो॑ द्यावा॑पृथि॒वी ए॒व स्वेन॑
भाग॑धेयेनोप॑ धावति॒ ते ए॒वैनं॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मयतुः प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति
पर्या॑रिणी॑ भवति पर्या॑रीव॒ ह्येत॑स्य॒ राष्ट्रं॑ यो ज्यो॑गप॒रुद्धः॑ समृ॒द्धौ
वाय॑व्यं (२७)

व॒त्समा ल॑भेत वा॒युर्वा अ॒नयोर्व॑त्स इ॒मे वा ए॒तस्मै॑
लो॒का अप॑शुष्का॒ विड॑पशुष्काऽथै॒ष ज्यो॑गप॒रुद्धो॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑
भाग॑धेयेनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माँल्लो॑कान् वि॒शं प्र॑दा॑पयति॒
प्रास्मा॑ इ॒मे लो॒काः सु॑वन्ति भु॒ञ्जत्ये॑नं॒ विडु॑पतिष्ठते॥ (२८)

म॒ध्यन्दि॑ने कर्द्वं य॒मस्य॑ स्पर्ध॑मानो वैष्णावरु॑णीन्तमिन्द्रो॑ऽस्य॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑सृतो वाय॑व्यं

द्विच॑त्वारि॒ंशच्चा॑ । (४)॥ [४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॑ बि॒लम॑पौर्णो॒त्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरा॑सीत्तं पृ॒ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्ग॒ह्योद॑क्खि॒दत्तं॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्त्स उ॑न्न॒तोऽभ॑वद्यः
प॒शुका॑मः स्या॒त्स ए॒तमै॒न्द्रमु॑न्न॒तमा॑ल॒भेते॒न्द्रमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑वत्युन्न॒तो (२९)

भ॑वति सा॒हस्री॑ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्न॒तो ल॒क्ष्मियै॒व
प॒शून्वरु॑न्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्रा॑प्नुयादथ॒ वैष्ण॑वं वा॒म॒नमा॑
ल॒भेतै॒तस्मि॒न्वै त॒त्सह॑स्रम॒द्यति॑ष्ठत्तस्मा॑देष॒ वा॒म॒नः स॒मी॒षितः॑
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॑जा॒तेभ्यः॑ प्रति॒ष्ठां द॑धाति॒ कोऽर॑हति स॒हस्रं॑
प॒शून्प्रा॑प्तुमि॒त्याह॑र॒होरा॒त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒म्पा॒द्याल॑भेत प॒शवो॑ (३०)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो
वेहतमालंभेत प्रजाकामं ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते
योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत ओषधयः खलु वा एतस्यै
सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असतः
सददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासतः सददतीत्यैन्द्रि०
सूतवशामालंभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव य० सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालंभेतैतद्वाव तदिन्द्रिय०
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालंभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषात्सोमं न पिबेतीन्द्राग्री एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैन० सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुत्सृष्टो भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालंभेताभि-
 चरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तस्मा एवैनमा
 वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
 लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक इध्मो
 भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येद्धास्त्रीणि च॥ [५]

बारहस्पत्यः शितिपृष्ठमालंभेत् ग्रामकामो यः कामयेत् पृष्ठः
 समानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनं पृष्ठः समानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
 बारहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ पौष्णः श्याममालंभेतान्नकामो-
 ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
 रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालंभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो
 मरुत एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
 प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
 समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालंभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रिया-
 व्यैव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धौ सावित्र-

मुप॒द्ध॒स्तमाल॑भेत स॒निका॑मः सवि॒ता वै प्र॑स॒वाना॑मीशे सवि॒तार॑मेव
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मै॑ स॒निं प्र॑सु॒वति॒ दान॑कामा
अस्मै॑ प्र॒जा भ॑वन्त्युप॒द्ध॒स्तो भ॑वति सावि॒त्रो ह्यैष॑ (३८)

देव॑तया॒ समृ॑द्धौ वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भे॒तान्न॑कामो वैश्वदे॒वं वा
अन्नं॑ वि॒श्वाने॒व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अन्नं॑
प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति बहुरू॒पो भ॑वति बहुरू॒पः ह्यन्न॑ समृ॒द्धौ
वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वैश्वदे॒वा वै संजा॑ता वि॒श्वाने॒व
दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ (३९)

सजा॑तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति बहुरू॒पो भ॑वति
बहु॑दे॒वत्यो॑(१) ह्यैष॑ समृ॒द्धौ प्राजा॑प॒त्यं तू॒पर॑माल॑भेत॒
यस्याना॑ज्ञातमि॒व ज्यो॒गाम॑येत्प्राजाप॒त्यो वै पु॑रुषः प्र॒जाप॑तिः खलु॒
वै तस्य॑ वेद॒ यस्याना॑ज्ञातमि॒व ज्यो॒गाम॑यति प्र॒जाप॑तिमे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ तस्मा॒त्त्रामा॑न्मुञ्चति॒ तू॒परो॑ भ॑वति
प्राजा॑प॒त्यो ह्यैष॑ दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ॥ (४०)

अस्मा॒ इन्द्र॑मे॒वैष॑ संजा॑ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्ध॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ प्राजा॑प॒त्यो हि

त्रीणि॑ च॥ [६]

व॒ष॒ट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒नत्तस्यै॑ र॒सः परा॑ऽप॒तत्तं
बृ॒ह॒स्पति॑रु॒पांगृ॒ह्णा॒त्सा शि॑तिपृ॒ष्ठा व॒शाऽभ॑वद्यो॒ द्विती॑यः प॒राप॑त॒त्तं
मि॒त्रावरु॑णा॒वुपा॑ंगृ॒ह्णीता॑ सा द्वि॒रूपा॑ व॒शाऽभ॑वद्यस्तृती॒यः प॒राप॑त॒त्तं
वि॒श्वे दे॒वा उ॒पांगृ॒ह्ण॒त्सा ब॑हुरू॒पा व॒शाऽभ॑वद्यश्चतुर्थः प॒राप॑त॒त्तस्य॑

पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्ष्वशः समभवद्यल्लोहितं
परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभवद्वाहस्पत्यां
शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति छन्दसां
वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी
रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं
वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (४३)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत प्रजाकामो
मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां
प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव (४४)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं

प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं
इव खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं
बहुरूपामालभेत् ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (४५)

संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
रसं इव खलु वै संजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं सजातानवरुन्धे
बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत् ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं (४६)

दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा
वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
रौद्रीं रोहिणीमालभेताभिचरन्नुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तस्मा एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री
ह्येषा देवतया समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवेनं वैभीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूष एकात्रविंशतिश्च। (७)॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एतां सौरीं श्वेतां वशामालभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां सौरीं श्वेतां वशामालभेतामुमे-

वाऽऽदित्यः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैलुवो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं
दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा
स्तृणुते बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धौ स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
शृणा- (४९)

त्येवैनं वैभीदक इध्मो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत यं
यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो
ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडुबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां
मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथेष
पुमान्त्सन्वडुबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रः श्वेतमालभेत
सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत

वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं
रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

शृणाति मिथुनानां नयति यच्छति॥ [८]

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एतां वारुणीं
कृष्णां वशामपश्यत्तां स्वायै देवताया आलभत ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमत्स एतां
वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया समृद्धौ
मैत्रं श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां
च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो
यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रं श्वेतमा लभेत वारुणं
कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणं शमयति
यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
देवा वै पुष्टिं नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समं राधयन्तावश्विना-
 वब्रूतामवयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः
 पुष्टिकामः स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालंभेताश्विनावेव
 स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्यति प्रजयां
 पशुभिः॥ (५६)

अन्नादौऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्यश्चैतत्वारिः शब्दः॥ [९]

आश्विनं धूम्रलंलाममालंभेत् यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ
 वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य
 देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेनं भागधेयेनोपं
 धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैनं सोमपीथो नमति
 यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामो (५७)

भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यं गोमृगमा-
 लंभेत् यमजंघ्रिवांसमभिश् संयुरपूता वा एतं वागृच्छति
 यमजंघ्रिवांसमभिश् संसन्ति नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्गोमृगो
 नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजंघ्रिवांसमभिश् संसन्ति वायुर्वै देवानां
 पवित्रं वायुमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवै- (५८)

नं पवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः
 पाप्मानं प्रविशति यस्याश्विने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं
 बहूरूपमालंभेतामुमेवाऽऽदित्यः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स

ए॒वास्मात्त॒मः पा॒प्मान॒मप॑हन्ति प्र॒तीच्य॑स्मै व्यु॒च्छन्ती व्यु॑च्छत्यप॒
तमः पा॒प्मान॑ ह॒ते॥ (५९)

लुलामः स एव षट्त्वारिंशच्च॥ [१०]

इन्द्रं॑ वो वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं॒ नरो मरु॑तो यद्धं वो दि॒वो या वः शर्म॑।
भरे॒ष्विन्द्र॑ ह॒वामहे॑ऽहोमुच॑ सु॒कृतं॑ दै॒व्यं जन॑म्। अ॒ग्निं
मि॒त्रं वरु॑ण॒ सात॑ये भगं॒ द्यावा॑पृथि॒वी मरु॑तः स्व॒स्तये॑। म॒मत्तु॑ नः
परि॑ज्मा वस॒रहा॑ म॒मत्तु॑ वातो॒ अपां॑ वृष॑ण्वान्। शि॒शीत॑मिन्द्रा॒पर्वता॑
यु॒वन्न॑स्तन्नो॒ विश्वे॑ वरि॒वस्य॑न्तु दे॒वाः। प्रि॒या वो नाम॑ (६०)

हुवे॑ तुराणा॑म्। आय॑त्तृप॒न्मरु॑तो वाव॒शानाः॑। श्रि॒यसे॑ कं
भा॒नुभिः॑ स॒मिमि॑क्षिरे॒ ते र॒श्मिभि॑स्त ऋ॒क्भिः सु॒खाद॑यः। ते
वा॒शीम॑न्त इ॒ष्मिणो॑ अ॒भीर॑वो वि॒द्रे प्रि॒यस्य॑ मा॒रुत॑स्य॒ धाम्नः॑।
अ॒ग्निः प्र॑थ॒मो वसु॑भिर्नो॒ अव्या॑त्सोमो॒ रुद्रे॑भि॒रभिर॑क्षतु॒ त्मना॑।
इन्द्रो॑ म॒रुद्वि॑र॒ऋतु॑धा कृ॒णोत्वादि॑त्यैर्नो॒ वरु॑णः स॒शिशा॑तु। सन्नो॑
दे॒वो वसु॑भिर॒ग्निः स॑ (६१)

सोम॑स्त॒नूभी रु॒द्रिया॑भिः। स॒मिन्द्रो॑ म॒रुद्वि॑र्य॒ज्ञियैः स॒मादि॑त्यैर्नो॒
वरु॑णो अ॒जिज्ञि॑पत्। यथा॑ऽऽदि॒त्या वसु॑भिः स॒म्बभू॑वुर्म॒रुद्वी
रु॒द्राः स॒मजा॑नता॒भिः। ए॒वा त्रि॑णाम॒न्नह॑णीयमा॒ना वि॒श्वे दे॒वाः
स॒मन॑सो भवन्तु। कुत्रा॑चि॒द्यस्य॑ स॒मृतौ॑ र॒ण्वा नरो॑ नृष॑दे॒ने।
अ॒रह॑न्तश्चि॒द्यमि॑न्ध॒ते सं॒ञ्जन॑यन्ति ज॒न्तवः॑। सं यदि॑षो वना॑महे

स९ ह॒व्या मानु॑षाणाम्। उ॒त द्यु॒म्रस्य॒ शव॑स (६२)

ऋ॒तस्य॑ र॒श्मिमा॑ददे। य॒ज्ञो दे॒वानां॑ प्र॒त्येति॑ सु॒म्रमा॑दित्यासो
भव॑ता मृ॒डय॑न्तः। आ॒वोऽर्वा॑ची सु॒मति॑र्वृ॒त्याद॑होश्चि॒द्या
व॑रि॒वोवि॑त्तरा॒ऽसत्। शुचि॑र॒पः सू॒यव॑सा अ॒दब्ध॒ उप॑क्षेति वृ॒द्धव॑याः
सु॒वीरः॑। नकि॒ष्टं घ्न॑न्त्यन्ति॒तो न दू॒राद्य॑ आ॒दित्या॑नां भव॑न्ति प्र॒णीतौ॑।
धा॒रय॑न्त आ॒दित्या॑सो जग॑त्स्था दे॒वा वि॒श्वस्य॑ भुव॑नस्य गो॒पाः।
दी॒र्घाधि॑यो र॒क्षमा॑णा (६३)

असु॑र्यमृ॒तावा॑न॒श्चय॑माना ऋ॒णानि॑। ति॒स्रो भू॒मीर्धा॑रय॒त्री९ रु॒त
द्यू॒त्रीणि॑ व्र॒ता वि॒दथे॑ अ॒न्तरे॑षाम्। ऋ॒तेना॑ऽऽदि॒त्या म॑हि वो म॒हित्वं
तद॑र्यम॒न्वरु॑ण मि॒त्र चारु॑। त्यां नु क्ष॒त्रिया॑९ अ॒व आ॑दि॒त्यान्
या॑चिषामहे। सु॒मृडी॒का९ अ॒भिष्ट॑ये। न दक्षि॒णा वि॑चि॒किते॒ न स॒व्या
न प्रा॒चीन॑मादि॒त्या नो॑त प॒श्चा। पा॒क्याचि॑द्व॒सवो धी॑र्याचि- (६४)

द्यु॒ष्मानी॑तो अ॒भयं॑ ज्योति॑रश्याम्। आ॒दि॒त्याना॑म॒वसा॑ नू॒तने॑न
सक्षी॑महि श॒र्मणा॑ श॒न्तमे॑न। अ॒नागा॑स्त्वे अ॒दिति॑त्वे तु॒रास॑ इ॒मं
य॒ज्ञं द॑धतु श्रोष॑माणाः। इ॒मं मे॑ वरु॑ण श्रु॒धी ह॑व॒मद्या॑ च॒ मृड॑य।
त्वा॒मव॑स्युराच॑के। तत्त्वा॑ या॒मि ब्र॑ह्म॒णा व॑न्द॒मान॑स्तदाऽऽशा॑स्ते
यज॑मानो ह॒विर्भिः॑। अ॒हेड॑मानो वरु॑णे॒ह बो॒द्ध्युरु॑श॒९ स॒ मा न॒ आयुः॑
प्रमो॑षीः॥ (६५)

[वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणं देवासुरा एष्वसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं वषट्कारोऽसौ सौरीं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेयीं कृष्णग्रीवीमसावादित्यो वा अंहोरात्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहताः
सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति
स एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः
प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै
सन्प्रजां न विन्दत ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम
इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रासाधयतो
विन्दते प्रजामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्स्पर्धमानः क्षेत्रे वा
सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं
वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽप वा
एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादश-
कपालं निर्-(२)

वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप

धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
जयति त९ सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्द्धते यः सङ्ग्रामं
जयत्येन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं
क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेज्जनता-
मेष्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं
वीर्यं धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चरुमनुनिर्वपेत्पूषा
वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इन्द्रियं
वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै
क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्येन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्ठा-
न्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायेन्द्रियं वीर्यमुपरिष्ठादात्मन्धत्ते॥ (५)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारि९शब्दं॥ — [१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमास-
याजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्पुथो वा एषो-
ऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं
वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतः स्वेन भागधेयेनोप धावति स

ए॒वैन॑मप॑थात्प॒न्थाम॑पि॒ नय॑त्यन॒ङ्गान्दक्षि॑णा व॒ही ह्ये॑ष स॒मृद्ध्या अ॒ग्नये॑
व्र॒तप॑तये (६)

पु॒रोडा॑श॒मृष्टा॑क॒पालं॒ निर्व॑पे॒द्य आ॒हि॒ताग्निः॒ सन्न॑व्र॒त्यमि॑व
चरे॑द॒ग्निमे॒व व्र॒तप॑ति॒ः स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॑
व्र॒तमा॑ल॒म्भय॑ति॒ व्र॒त्यो भव॑त्य॒ग्नये॑ र॒क्षोघ्ने॑ पु॒रोडा॑श॒मृष्टा॑क॒पालं॒
निर्व॑पे॒द्य र॒क्षांसि॑ स॒चेर॑न्न॒ग्निमे॒व र॒क्षोह॑ण॒ः स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑
धावति॒ स ए॒वास्मा॑द्र॒क्षास्य॑प॒हन्ति॒ निशि॑तायां॒ निर्व॑पे- (७)

नि॒शि॒ताया॑ र॒क्षांसि॑ प्रेर॒ते स॒म्प्रेणा॑न्ये॒वैनानि॑ हन्ति॒
परि॑श्रिते॒ याज॑ये॒द्रक्ष॑सा॒मन॑न्वव॒चारा॑य र॒क्षोघ्नी॑ या॒ज्यानु॑वा॒क्ये
भव॑तो॒ रक्ष॑सा॒ः स्तृ॒त्या अ॒ग्नये॑ रु॒द्रव॑ते पु॒रोडा॑श॒मृष्टा॑क॒पालं॒
निर्व॑पे॒दभि॒चर॑न्नेषा वा अ॒स्य घो॑रा त॒नूर्य॑द्रु॒द्रस्त॑स्मा॒ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॑
ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ॑त्य॒ग्नये॑ सु॒रभि॑मते॒ पु॒रोडा॑श॒मृष्टा॑क॒पालं॒ निर्व॑पे॒द्यस्य॒
गावो॑ वा पु॒रुषा॑ - (८)

वा प्र॒मीये॑र॒न् यो वा॑ बिभी॒यादे॒षा वा अ॒स्य भे॒षज्या॑
त॒नूर्य॑त्सु॒रभि॑मती॒ तयै॑वास्मै॒ भे॒षजं॑ क॒रोति॒ सु॒रभि॑मते॒ भव॑ति
पू॒तीग॑न्धस्याप॒हत्या॒ अ॒ग्नये॑ क्षा॒मव॑ते पु॒रोडा॑श॒मृष्टा॑क॒पालं॒
निर्व॑पे॒त्सङ्ग॑मे सं य॒त्ते भा॒गधे॑ये॒नैवैन॑ श॒मयि॑त्वा प॒रान॑भि
निर्दि॑शति॒ यम॑वरेषां वि॒द्ध्यन्ति॒ जीव॑न्ति॒ स यं प॑रेषां प्र स मी॒यते॒
जय॑न्ति॒ त सं॑ङ्गाम- (९)

म॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते
 पुरु॒षाहु॑तिर्ह्यस्य॒ प्रिय॑त॒माऽग्नये॑ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
 निर्व॑पेद्भाग॒धेये॑नै॒वैन॑ श॒मय॑ति॒ नैषां॑ पुराऽऽयु॒षोऽपरः॑ प्र॒मीय॑तेऽभि
 वा ए॒ष ए॒तस्य॑ गृ॒हानु॑च्यति॒ यस्य॑ गृ॒हान्द॑ह॒त्यग्नये॑ क्षाम॑वते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्भाग॒धेये॑नै॒वैन॑ श॒मय॑ति॒ नास्या॑परं
 गृ॒हान्द॑हति॥ (१०)

व्रतपंतये निशितायाऽन्निर्वपेत्पुरुषाः सङ्गमन्न चत्वारि च॥ [२]

अ॒ग्नये॑ का॒माय॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्यं का॒मो
 नोप॑नमै॒दग्नि॑मेव का॒मः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
 का॒मेन॑ सम॒र्द्धय॑त्यु॒पैनं॑ का॒मो न॑मत्य॒ग्नये॑ यवि॑ष्ठाय पुरो॒डाश॑म॒ष्टा-
 क॑पालं निर्व॑पेत्स्पर्ध॒मानः॑ क्षेत्रे॑ वा सजा॒तेषु॑ वाऽग्नि॑मेव यवि॑ष्ठः॑
 स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ तेनै॒वेन्द्रि॑यं वी॒र्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ (११)

युव॑ते वि पा॒प्मना॑ भ्रातृ॒व्येण॑ जय॑तेऽग्नये॒ यवि॑ष्ठाय
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेदभिच॒र्यमा॑णोऽग्नि॑मेव यवि॑ष्ठः॑
 स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मा॑द्रक्षा॑सि यव॑यति॒
 नैन॑मभिच॒रन्त्स्तृ॑णुतेऽग्नय॒ आयु॑ष्मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्यः
 का॒मये॑त॒ सर्व॑मायु॒रिय॑मित्य॒ग्निमे॒वाऽऽयु॑ष्मन्तः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
 धावति॒ स ए॒वास्मि॑- (१२)

त्रायुर्दधाति॒ सर्व॑मायु॒रेत्य॑ग्नये॒ जा॒तवे॑दसे पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं

निर्वपेद्भूतिकामोऽग्निमेव जातवेदसः॥ स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मन्ते पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेद्भुक्कामोऽग्निमेव रुक्मन्तः॥ स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नुचं दधाति रोचन्त एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाश- (१३)

मष्टाकपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तः॥ स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्व्येव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः॥ स्वेन भागधेयेनोप धावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (१४)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशच्च॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
 वान्त्स्यामित्यग्निमेवान्नवन्तः॥ स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाश-
 मष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः॥ स्वेन
 भागधेयेनोप धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः॥ स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्नये पवमानाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी

यदग्रये पवमानाय निर्वपंति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचय आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवैतामेव निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्रये पवमानाय निर्वपंति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधा- (१७)

त्युत यद्यन्यो भवति प्रैव पश्यत्यग्रये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्रये रसंवतेऽजक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्थ्यामित्यग्निमेव रसवन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं रसवन्तं करोति (१८)

रसवानेव भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव रसमवरुन्धेऽग्रये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्थ्यामित्यग्निमेव वसुमन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं वसुमन्तं करोति वसुमानेव भवत्यग्रये वाजसृते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामे सं यत्ते वाजं (१९)

वा एष सिंसीर्षति यः सङ्ग्रामं जिगीषत्यग्निः खलु वै देवानां वाजसृदग्निमेव वाजसृतः स्वेन भागधेयेनोप धावति धावति वाजं हन्ति वृत्रं जयति तं सङ्ग्राममथो

अ॒ग्निरि॑व॒ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्न॒वते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेद्यस्या॒ग्नाव॑ग्निम॒भ्युद्ध॑रेयुर्निर्दिष्ट॒भागो॑ वा ए॒तयो॑र॒न्यो-
ऽनि॑र्दिष्ट॒भागो॑ऽन्यस्तौ स॒म्भव॑न्तौ यज॑मान- (२०)

म॒भिस॑म्भवतः स ई॒श्वर॑ आ॒र्तिमा॑र्तो॒र्यद॑ग्नये॑ऽग्न॒वते॑ निर्व॑पति
भा॒गधे॑ये॒नैवैनौ॑ शमयति॒ नार्ति॑मा॒र्छति॑ यज॑मानोऽग्नये॒ ज्योति॑ष्मते
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्यस्या॒ग्निरुद्ध॑तोऽहु॒तेऽग्नि॑होत्र उ॒द्वाये॑दपरं
आ॒दीप्या॑नूद्धृत्य॒ इत्या॑हुस्तत्तथा॒ न का॒र्यं यद्वा॑ग॒धेय॑म॒भि पूर्वं॑
उद्ध्र॑यते॒ किम॑परोऽभ्यु- (२१)

द्वि॒येते॑ति॒ तान्ये॒वाव॑क्षाणा॒नि सन्नि॑धाय॒ मन्थे॑दितः प्रथ॒मं
जज्ञे॑ अ॒ग्निः स्वा॒द्योने॑रधि॒ जा॒तवे॑दाः। स गा॑यत्रि॒या त्रि॑ष्टुभा॒
जग॑त्या॒ देवे॒भ्यो ह॒व्यं वह॑तु प्रजा॒नन्नि॑ति॒ छन्दा॑भिरे॒वैन॑ऽ स्वा॒द्योनेः॑
प्रज॑नयत्येष॒ वाव सौ॑ऽग्निरि॒त्याहु॑ज्योति॒स्त्वा अ॑स्य॒ परा॑पति॒तमि॑ति॒
यद॑ग्नये॒ ज्योति॑ष्मते निर्व॑पति॒ यदे॒वास्य॒ ज्योतिः॑ परा॑पति॒तं
तदे॒वावरु॑न्धे॥ (२२)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य पद्वि॥ [४]

वै॒श्वान॑रं द्वा॒दश॑कपालं निर्व॑पेद्वा॒रुणं॑ च॒रुं द॑धि॒क्राव॑णे
च॒रुम॑भि॒शस्य॑मानो॒ यद्वै॑श्वान॒रो द्वा॒दश॑कपालो॒ भव॑ति संव॒त्सरो॑
वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः संव॑त्स॒रेणै॒वैन॑ऽ स्वद॒यत्य॑प॒ पापं॑ वर्ण॑ ह॒ते

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्ण्णा पुनाति हिरण्यं
दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव
निर्वपेत्प्रजाकामः संवत्सरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनं
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्ण्णा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्येवैनं (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून् दधाति यस्मिञ्जात
एतामिष्टिं निर्वपति पूत - (२५)

एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दंश्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय

दर्शपूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति वीरुहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन्नाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं यतेऽवसं करोति तादृ- (२७)

गेव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः खलु वा अग्रेयोनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकाम आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै सजाताः श्र्यावयति मारुतो भवति (२८)

मारुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमवरुन्धे सप्तकपालो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं

करोति॥ (२९)

प्रजाकामः संवत्सरो पुनात्येवैनं पृतः समष्ट्यै तादृङ्गोरुतो भवत्येकान्नत्रिंशच्च॥ [५]

आदित्यं चरुं निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिं रस्या-
मेव पूर्वं प्रति तिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गृत्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरोः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानामेवाऽऽयतने यतते जयति तं
सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जग्ध्वा संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरोः स्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा एतौ सममाते यौ सममाते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः
संवत्सरोमेवाऽऽत्वा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरोः स्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं

वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्यं संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्सन्निमेष्यन्संवत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै संवत्सरं जनतायां चरत्यथ स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति संवत्सरसातामेव सन्निमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवत्सरं (३३)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमां गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं वपेदुभयादद्यो वै संवत्सरं षड्विंशच्च॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनैः पशून्प्रजंनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवन्ते

पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
 इन्द्रमेव घर्मवन्तः३ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
 दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायाः कवते पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तः३ स्वेन भागधेये-
 (३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
 घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावत
 इन्द्रायाः कवते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिर
 एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावत आत्मानमेवास्य तेन
 करोति यदिन्द्रायाः कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवेन्द्राया-
 (३७)

९होमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मना गृहीतः
 स्यात्पाप्मा वा अ९ह इन्द्रमेवा९होमुचः३ स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं पाप्मनोऽ९हसो मुञ्चतीन्द्राय वैमृधाय पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन्नाष्ट्राणि वाऽभिसंमियुरिन्द्रमेव
 वैमृधः३ स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

ऽपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्बुद्धो
 वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारः३ स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवैनं त्रायत इन्द्रायाः काश्वमेधवते पुरोडाशमेकादश-

कपालं निर्वपेद्यं महायज्ञो नोपनमैदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये
तनू यदर्काश्वमेधाविन्द्रमेवार्काश्वमेधवन्तुः स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो
नमति॥ (३९)

इन्द्रियावन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सोऽर्कवन्तुः स्वेन भागधेयेनैवेन्द्रायास्मान्मृधोऽस्मै सुप्त

च॥

[७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामकाम
इन्द्रमेवान्वृजुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजाताननुकान्करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य
सेनाऽसंशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति सैवास्य सेना संश्रयति बल्वजानपी- (४०)

ह्ये सन्नह्येद्रौर्यत्राधिष्कन्ता न्यमेहत्ततो बल्वजा उदतिष्ठन्गवा-
मेवैनं न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामे सं यत्त इन्द्रियेण वै
मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति
तं (४१)

सङ्ग्राममेतामेव निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयं पाप इव
स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हतमनाः स्वयं पाप

इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स
 एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हतमनाः स्वयं पापो
 भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानंकामा मे प्रजाः स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
 दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव
 प्रदातारः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
 सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा (४३)

ऽपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
 स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न
 व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं
 निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो
 वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध (४४)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
 पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्करी अर्धं रेवतीं निरमिमीत्
 शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्खसमानैः स्यात्तस्मा
 एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
 स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या

अप्रदाहाय शक्नोती याज्यां वज्रो वै शक्नोती स एनं वज्रो भूत्या
इन्ध्रे भवत्येव॥ (४५)

अपि तश्च स्युर्वेन्ध भवति चतुर्दश च॥ [८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्य-
भागा स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो
भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन
चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती
वाचैवैनमभिचरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभिचरति (४६)

प्रति वै पुरस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति द्वे द्वे पुरोनुवाक्ये
कुर्यादतिप्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव देवताः
प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स देवताश्चैव
यज्ञं च मद्धतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनमभिचरन्त्स्तृणुत आग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो
नो- (४७)

पुनर्मेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपैनं यज्ञो
नमत्याग्नावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या
वि पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप

धावति तावेवा- (४८)

स्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो
यदाज्यमनडुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति
घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध
इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्धरकल्पां
प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितो निर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रौदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्नावैष्णव-
मृष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽऽप्नो- (५०)

त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽऽप्नोत्याग्नावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्तृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्द्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्मं कपालैरेव
छन्दाः स्यात्प्रोति पुरोडाशैः सर्वानानि मैत्रावरुणमेकंकपालं
निर्वपेद्वशाये काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो
एवैषैतस्यैकंकपालो भवति नहि कपालैः पशुमर्हत्यासुम्॥ (५२)

ब्रह्मणैवैनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्थैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिंशच्च॥ [९]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एत९ सोमारौद्रं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
स्यात्तस्मा एत९ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्सोमं चैव रुद्रं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव
भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्द्रो- (५३)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवत्सायै
दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव
ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो
दुश्चर्मा भवितोरिति मानवी ऋचौ धार्ये कुर्याद्यद्वै किं च
मनुरवदत्तद्वेषजं (५४)

भेषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति
सोमापौष्णं चरुं निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः

स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्चर्मा भवति
 सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानां
 प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति
 विन्दते (५५)

प्रजा५ सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्सौम्यो वै देवतया पुरुष
 एष रुद्रो यदग्निः स्वायां एवैनं देवतायै निष्क्रीय रुद्रायपि दधाति
 ताजगार्तिमाच्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा
 एतस्य रसो गच्छत्यग्निः शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
 रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतं ग्रसितं होता
 निष्विन्दति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनृद्वान् होत्रा देयो वह्निर्वा
 अनृद्वान् वह्निर्होता वह्निर्नैव वह्निर्मात्मानं स्पृणोति सोमारौद्रं
 चरुं निर्वपेद्यः कामयेतु स्वैऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति
 वेदिं परिगृह्याद्वर्द्धमुद्वन्याद्वर्द्धं नार्द्धं बर्हिषः स्तृणीयाद्वर्द्धं
 नार्द्धमिह्यस्याभ्याद्वद्धाद्वर्द्धं न स्व एवास्मा आयतने भ्रातृव्यं
 जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयाद्वर्द्धं द्वादश च॥ [१०]

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं ग्रामकामं

इन्द्रं चैव मरुतंश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
 सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्यैव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमर्धिश्रयति
 गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो
 भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान
 आसादयति विशमेवा- (५८)

स्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च
 विशे च समदं दद्यामित्येन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु ब्रूहीत्याश्राव्यं
 ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्ध्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्यं
 ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति
 वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (५९)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्त्रिति यथादेवतमवदाय यथादेवतं
 यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादश-
 कपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वा०श्च
 देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति
 ग्राम्यैव भवत्येन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदथेन्द्रः स्यो- (६०)

परिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय्य-
 पूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्निज्यै दुग्धे प्रैयङ्गवं
 चरुं निर्वपेन्मरुद्ध्यो ग्रामकामः पृश्निज्यै वै पयंसो मरुतो जाताः
 पृश्निज्यै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव

स्वेन॑ भाग॒धेयेनोप॑ धावति॒ त ए॒वास्मै॑ सजा॒तान्प्रयच्छ॑न्ति ग्रा॒म्येव॑
भवति॑ प्रि॒यवती॑ याज्यानुवा॒क्ये (६१)

भवतः॑ प्रि॒यमे॒वैन॒॑ समाना॑ करोति द्विपदा॑ पुरो॒नुवा॒क्या
भवति॑ द्विपदं॑ ए॒वावरु॑न्धे चतु॒ष्पदा॑ या॒ज्या चतु॑ष्पद ए॒व प॒शूनव॑-
रुन्धे दे॒वासुराः॑ सं य॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो विप्रि॑या आस॒न्ते ३-
ऽन्यो॑न्यस्मै॒ ज्यैष्ठ्या॑यातिष्ठ॒मानाश्चतु॑र्धा व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भिः सोमो॑
रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्भिर्वरु॑ण आ॒दित्यैः॑ स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तमे-
(६२)

तया॑ संज्ञान्या॑ऽयाजयद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
नि॒रव॑प॒थ्सोमा॑य रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेका॒-
दश॑कपालं वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुं ततो॑ वा इन्द्रः॑ दे॒वा
ज्यैष्ठ्या॑याभि॒ सम॑जानत॒ यः संमा॑नैर्मि॒थो विप्रि॑यः स्यात्तमे॒तया॑
संज्ञान्या॑ याजयेद॒ग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं नि॒र्वपे॑थ्सोमा॑य
रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं वरु॑णायाऽ-
ऽदि॒त्यव॑ते च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैन॑ भू॒तं ज्यैष्ठ्या॑य स॒माना॑ अ॒भिस॑ञ्जानते
वसि॑ष्ठः स॒माना॑ भवति॥ (६३)

विश॑मेव तिष्ठन्त्येता॒मेवाथै॑न्द्रस्य॑ याज्यानुवा॒क्ये तं वरु॑णाय चतु॒र्दश॑ च॥ [११]

हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भ आपो॑ ह॒ यत्प्र॑जापते। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॒॑
स मा॒तर॒॑ स सू॒नुर्भु॑व॒थ्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॒र्णोद॑न्तरि॒क्ष॒॑

स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आऽभवत्। उदुत्यं चित्रम्।
सप्रब्रवन्नवीयसाऽग्ने द्युम्नेन सं यता। बृहत्तन्थ भानुना। निकाव्या
वेधसः शश्वतस्करहस्ते दधानो - (६४)

नर्या पुरूणि। अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो
अमृतानि विश्वा। हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता
देवता पदम्। वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यं
सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभार्जः स्याम।
बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति
महा जिनोषि (६५)

महिनि। स्तोमासस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभन्त्यक्तुभिः। प्र या
वाजन्न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। ऋदूदरेण सख्या सचेय यो मा
न रिष्येद्वर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे तस्मा इन्द्रं
प्रतिरमेम्यच्छं। आपान्तमन्युस्तृपलंप्रभर्मा धुनिः शिमीवाञ्छरुमां
ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः।
प्र (६६)

सुवानः सोमं ऋतयुश्चिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निरर्चन्। वृषा
यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृहं। सबाधस्ते
मदश्च शुष्मयं च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्। अर्को वा यत्तुरते
सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्। वर्षद्वे विष्णवांस आ

कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (६७)

वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरौ मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः।
प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शंसामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वां
गृणामि तव समतवीयान्क्षयन्तमस्य रजंसः पराके। किमित्ते विष्णो
परिचक्ष्यं भूत्प्रयद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपंगूह
एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ। (६८)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशिहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजः श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्णं शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमाततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्धीरा तू भर। घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ
भर। वायौ शतं हरीणां युवस्व पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथ आ यातु पाजंसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वाः समच्छां नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयिः
सुभोजंसं युवेह नि वीरवद्रव्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधमाद
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवाः इद्रेवतः स्तोता

स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदुं हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोषिं देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारिंशच्च॥ [१२]

[प्रजापतिस्ताः सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चरुमैन्द्रं चरुमिन्द्रायान्वृजव
आग्नावैष्णवमसौ सोमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालं हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (१२) प्रजापतिरग्नये कामायाभि सम्भवतो
यो विद्विषाणयोरिन्द्रो सन्नह्येदाग्नावैष्णवमुपरिष्टाद्यासिं दाश्वं समेकंसप्ततिः॥ (७१) प्रजापतिः प्रेदुं हरिवः
श्रुतस्य॥]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवंद्वद्ध्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा एतं
भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव
भुवंद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं भूतिं गमयन्ति
भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वद्ध्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो
वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव
धारयद्वतः- (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यं परुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
सत्यामेवाऽऽशिषं कुरुत इह मनु इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः

करोत्युप प्रेतं मरुत - (२)

सुदानव एना वि॒शपति॑नाभ्यमु॒ राजा॑न॒मित्या॑ह मारु॒ती वै
वि॒द्भुष्टो वि॒शपति॑र्विशै॒वैन॑ राष्ट्र॒ेण॒ सम॑र्धयति॒ यः प॒रस्ता॑द्भाम्यवादी
स्यात्तस्य॑ गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लाः॑ कृ॒ष्णाः॑श्च वि चि॑नुयाद्ये शुक्लाः
स्युस्तमा॑दित्यं च॒रुं निर्व॑पेदादित्या वै दे॒वता॑या वि॒द्विश॑मे॒वाव॑ गच्छ-
(३)

त्यव॑ंगतास्य वि॒डन॑वगतः राष्ट्र॒मित्या॑हुर्ये कृ॒ष्णाः स्युस्तं॑ वा॒रुणं॑
च॒रुं निर्व॑पेद्धारु॒णं वै रा॒ष्ट्रमु॒भे ए॒व वि॒शं च रा॒ष्ट्रं चा॒व गच्छ॑ति॒ यदि॒
नाव॑गच्छेदि॒मम॑हमा॒दित्ये॑भ्यो भा॒गं निर्व॑पाम्यामुष्मा॒दमुष्यै॑ वि॒शो-
ऽव॑गन्तो॒रिति॑ निर्व॑पेदादित्या ए॒वैनं॑ भा॒गधेयं॑ प्रे॒प्सन्तो॑ वि॒शम॑व (४)

गम॑यन्ति॒ यदि॒ नाव॑गच्छेदाश्व॒त्थान्म॒यूखान्॑स॒प्त म॑ध्यमे॒षायामु॑प
ह॒न्यादि॑दम॒हमा॒दित्या॑न्ब॒ध्नाम्या॑मुष्मा॒दमुष्यै॑ वि॒शोऽव॑गन्तो॒रित्या॑-
दि॒त्या ए॒वैनं॑ ब॒द्धवी॑रा वि॒शम॑व गम॑यन्ति॒ यदि॒ नाव॑गच्छेदे॒तमे॒वा-
ऽऽदि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पेदि॒ध्मेऽपि॑ म॒यूखान्॑सं न॒ह्येद॑नप॒रुध्य॑मे॒वाव॑
गच्छ॑त्याश्व॒त्था भ॑वन्ति म॒रुता॑ वा ए॒तदो॒जो यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व
वि॒शम॑व गच्छ॑ति स॒प्त भ॑वन्ति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ ग॒णश॑ ए॒व
वि॒शम॑व गच्छ॑ति॥ (५)

धारय॑द्वतो मरुतो गच्छ॑ति वि॒शम॑वैतदष्टादश च॥ [१]

दे॒वा वै मृ॒त्योर॑बिभयुस्ते प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑न्तेभ्य॑ ए॒तां

प्राजापत्या९ शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
 मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्या९ शतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजा-
 पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति
 सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
 आयुष्येवेन्द्रिये (६)

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृत९ हिरण्यमायुश्चैवास्मा
 अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव द्यति
 चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव यजमान
 आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
 मैच्छन्तस्मा एत९ सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मि (७)

त्रुचमधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एत९ सौर्यं
 चरुं निर्वपेदमुमेवाऽऽदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
 उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
 एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुन्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
 द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयेत् हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोषं
 नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
 तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते भूम्यै

चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैन९ हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एता- (९)

मेव निर्वपेद्धिरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यूध्यत एतामेव
निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव
हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति
भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दीन्द्र-
(१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबुध्स विष्वङ्मूर्च्छुध्स इन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाकां अभवन्ध्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं
निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथमदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण
सोमपीथेनर्ध्यते यः सोमं वमिति यः सोमवामी स्यात्तस्मा- (११)

एत९ सोमेन्द्र९ श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय९ सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यूध्यते यत्सौम्यो भवति सोमपीथमेवाव रुन्धे यदेन्द्रो
भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्धे श्यामाको
भवत्येष वाव स सोमः (१२)

साक्षादेव सोमपीथमव रुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै

पशून्प्रज॑नय॑ति वृ॒द्धानिन्द्रः॑ प्र य॑च्छति॒ दधि॒ मधु॑ घृत॒मापो॑ धा॒ना
भ॑वन्त्येत॒द्वै प॑शूना॒ः रू॒पः रू॒पेणै॒व प॑शू॒नव॑ रुन्धे पञ्चगृही॑तं भ॑वति॒
पाङ्क॑ा हि प॒शवो॑ ब॒हुरू॒पं भ॑वति ब॒हुरू॒पा हि प॑शवः (१३)

समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यं भ॑वति प्राजाप॒त्या वै प॑शवः प्रजा-
प॑तिरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयत्या॒त्मा वै पु॑रुषस्य॒ मधु॑ यन्मध्व॒ग्नौ
जु॒होत्या॒त्मान॑मे॒व तद्य॑ज॒मानो॑ऽग्नौ प्र द॑धाति प॒ङ्क्तौ॑ याज्यानुवा॒क्ये
भव॑तः पाङ्कः॑ पु॒रुषः॑ पाङ्क्ताः॑ प॒शव॑ आ॒त्मान॑मे॒व मृ॒त्योर्निष्क्री॑य
प॒शू॒नव॑ रुन्धे॥ (१४)

इन्द्रि॒यैऽस्मिन्भू॑म्यां ए॒तामिन्द्रः॑ स्यात्तस्मै॒ सोमो॑ ब॒हुरू॒पा हि प॑शव॒ एक॑चत्वारि॒ंशच्च॥ — [२]

दे॒वा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परि॒मितं॑ यश॑स्कामास्तेषा॒ः सोम॑ः
राजा॑नं॒ यश॑ आर्च्छ॒त्स गि॑रिमुदै॒त्तम॑ग्निरनूदै॒त्ताव॑ग्री॒षोमौ॑ सम॑भवतां
ताविन्द्रो॑ य॒ज्ञवि॑भ्रष्टोऽनु॒ परै॒त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑यतं॒ मेति॑ तस्मा॑
ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपतामाग्ने॒यम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमे॒काद॑शकपालः॒ सौम्यं॑
च॒रुं तयै॑वास्मिन्तेज॑ - (१५)

इन्द्रि॒यं ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्तां॒ यो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः॒ स्यात्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑
निर्व॑पेदाग्ने॒यम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमे॒काद॑शकपालः॒ सौम्यं॑ च॒रुं यदा॑ग्नेयो
भव॑ति तेज॑ ए॒वास्मिन्ते॑न दधाति॒ यदैन्द्रो॑ भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मिन्ते॑न
दधाति॒ यत्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ऽऽग्ने॒यस्य॑ च सौ॒म्यस्य॑ चै॒न्द्रे
स॒माश्ले॑षये॒त्तेज॑श्चै॒वास्मिन्ब्र॑ह्मवर्च॒सं च॑ स॒मीची॑ (१६)

दधात्यग्रीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदा-
ग्रेयो वै ब्राह्मणः स सोमं पिबति स्वामेव देवताः स्वेन भागधेयेनोप
धावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्रीषोमीयमष्टा-
कपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोऽग्रीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव (१७)

भवति यदष्टाकपालस्तेनाऽऽग्रेयो यच्छामाकस्तेन सौम्यः
समृद्धौ सोमाय वाजिनं श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीयाद्रेतो
हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैव्याद्विभाय सोममेव
वाजिनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नेतो
वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पत्यमेकादशकपालं
निर्वपेद्भामकामो - (१८)

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजातान्प्र यच्छति ग्राम्येव भवति गुणवन्ती याज्यानुवाक्ये भवतः
सजातैरेवैनं गुणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि
नाशयति॥ (१९)

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिंशच्च॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेत्सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
र्यमणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्गं

लो॒कं ग॑मयत्य॒र्यम्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त॒ दान॑कामा मे
प्र॒जाः स्यु॑रित्य॒सौ वा आ॑दित्यो॒ऽर्य॒मा यः खलु॑ वै ददा॑ति
सो॒ऽर्य॒माऽर्य॑मण॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ स ए॒वा- (२०)

स्मै॒ दान॑कामाः प्र॒जाः क॑रोति॒ दान॑कामा अस्मै॒ प्र॒जा
भ॑वन्त्य॒र्यम्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति ज॒नता॑मिया॒मित्य॒सौ
वा आ॑दित्यो॒ऽर्य॒माऽर्य॑मण॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
तद्ग॑मयति॒ यत्र॑ जि॒गमि॑षतीन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मानुजाव॒र आ॑सी॒त्स
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं॒ नि- (२१)

र॑व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑नां॒ पर्य॑णयद्बुध्र॒वती॒ अग्र॑वती
याज्यानुवा॒क्ये अ॑करोद्बुध्रादे॒वैन॒मग्रं॑ पर्य॑णय॒द्यो रा॑ज॒न्य आ॑नुजाव॒रः
स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं॒ निर्व॑पेदिन्द्र॒मेव॑ स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑ समा॒नानां॑ परि॒णय॑ति बुध्र॒वती॒
अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये भ॑वतो बुध्रादे॒वैन॒मग्रं॑- (२२)

परि॑णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्ये॒तस्य॑ दे॒वता॒ य आ॑नुजाव॒रः
समृ॑द्धौ यो ब्रा॒ह्मण॑ आ॒नुजाव॑रः स्यात्तस्मा॑ ए॒तं बा॑र्हस्प॒त्यमा॑नुषू॒कं
च॒रुं निर्व॑पेद्बृहस्पति॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑
समा॒नानां॑ परि॑णयति बुध्र॒वती॒ अग्र॑वती याज्यानुवा॒क्ये भ॑वतो
बुध्रादे॒वैन॒मग्रं॑ परि॑णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्ये॒तस्य॑ दे॒वता॒ य

आनुजावरः समृद्धौ॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्गुहितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
ऽददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः
पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै
पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोपै (२४)

त्तं यक्ष्मं आर्च्छद्राजानं यक्ष्मं आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म
यत्पापीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्जायाभ्योऽविन्दत्तज्जायेन्यस्य य
एवमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मां विन्दन्ति स एता एव
नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय
इति तस्मा एत- (२५)

मादित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनं पापाथ्स्रामादमुञ्चन् यः
पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाथ्स्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां
निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवोनवो भवति जाय-
मान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति यमादित्या
अं शुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति॥ (२६)

एवोपैतमस्मिन्त्रयोदश च॥ [५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाँल्लोका-
 नभ्यतिरिच्यातै तन्ममाँसदिति तदिमाँल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रः
 राजानमिन्द्रमधिराजमिन्द्रः स्वराजानं ततो वै स इमाँल्लोकाः स्त्रेधा-
 दुहृत्तत्रिधातोस्त्रिधातुत्वं यं कामयेताऽन्नादः स्यादिति तस्मा एतं
 त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे पुरोडाश- (२७)

मेकादशकपालमिन्द्रायाऽधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
 राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्स्वेन
 भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
 यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाँल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
 दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
 भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामात्या उत्तरउत्तरो
 ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
 द्यत्यछम्बद्वारं व्यत्यासमन्वाहाऽनिर्दाहाय॥ (२८)

पुरोडाशत्रयः षड्विंशतिश्च॥

[६]

देवासुराः संयत्ता आसन्तां देवानसुरा अजयन्ते देवाः
 पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्य इन्द्रियं वीर्यमपा-
 क्रामत्तदिन्द्रोऽचायत्तदन्वपाक्रामत्तदेवरुधं नाशक्रोत्तदस्मा-
 दभ्यर्धोऽचरत्स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया सर्वपृष्ठयाऽयाजयत्त-
 यैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामो - (२९)

वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः
स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति
यदिन्द्राय रथन्तराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजस्तदेवाव रुन्धे
यदिन्द्राय बारहताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तदेवाव रुन्धे यदिन्द्राय
वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजस्त- (३०)

देवाव रुन्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजस्तदेवाव रुन्धे
यदिन्द्राय शाकुराय यदेव मरुतां तेजस्तदेवाव रुन्धे यदिन्द्राय
रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजस्तदेवाव रुन्धे एतावन्ति वै तेजांसि
तान्येवाव रुन्धे उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययांतयामत्वाय द्वादश-
कपालः पुरोडाशौ - (३१)

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तं पर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं
यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहायाश्च ऋषभो वृष्णिर्बस्तः
सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिःस्यमान एताश्चेद्वा अस्य
देवता अन्नमदन्त्युदन्त्युवेवास्य मनुष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥ [७]

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मां
एतामिष्टिं निर्वपदग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं सौर्यं
चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकपालं तयैवास्मिन्चक्षुर-
दधाद्यश्चक्षुष्कामः स्यात्तस्मां एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्वते

पुरोडाशमष्टाकपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्वते पुरोडाश-
मष्टाकपालमग्नेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि (३३)

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोप-
धावति तावेवास्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ भवतश्चक्षुषी
एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यथ्सौर्यो नासिकां तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ
भवतस्तस्मादभितो नासिकां चक्षुषी तस्मान्नासिकया चक्षुषी विधृतं
समानी याज्यानुवाक्ये भवतः समानः हि चक्षुः समृद्ध्या उदु त्यं
जातवेदसः सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदंगादनीकमिति
पिण्डान्प्र यच्छति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥

[८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता वसुविद्धुवो-
ऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवो-
ऽहः संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा
ये संजाताः कुमारः समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः
हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहाऽऽमनम- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
हृदा ता मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा
वैश्वदेवीः साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्दामकामो वैश्वदेवा वै संजाता
विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र

यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै सङ्ग्रहणं
मन एव संजातानां (३६)

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि
दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं संजातेष्वधि भवति
यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा
इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये क्षुल्लका
याः स्त्रियस्तानेवाव रुन्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि संजातानां रुन्धे पञ्च च॥ [१]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदघ्नियत् तद्-
घृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा
मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा
विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मरुद्भिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा
गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाः शोर्वीर्येण
देवस्त्वा सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितो- (३९)

असृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै

वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽभ्युज्जतु जीवातवे
जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत्।
अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं
करोमि सोम आयुष्मान्त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स
दक्षिणाभिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्तद्वाह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतैर्न
पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयाऽऽयुष्मन्तस्तेन त्वायुषाऽऽयुष्मन्तं
करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽभ्युज्जतु

आयुष्मान्यश्चविः शतिश्च॥ [१०]

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो वरुण
एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वाग्नाविष्णू आत्मा
यस्य ज्योगामयति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत
सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालः
सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेका-
दशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसं (४१)

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैतन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते

रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै देवानां (४२)

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणोऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह यथायजुरैवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेत्या- (४३)

ह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्या- हाऽऽत्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य तद्धिरण्याद्- (४४)

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याह जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त

ए॒वास्मिन्नायु॑र्दधति॒ सर्व॑मायु॑रेति॥ (४५)

रसं दे॒वानां॑ स्तोमे॒नेति॒ हिर॑ण्याद॒सदिति॒ द्वाविं॑शतिश्च॥ [११]

प्र॒जाप॑तिर्वरु॒णायाश्च॑मनय॒त्स स्वां दे॒वता॑माच्छु॒त्स पर्य॑दीर्यत॒
स ए॒तं वारु॑णं चतु॑ष्कपालमपश्य॒त्तं निर॑वप॒त्ततो॒ वै स
वरु॑णपा॒शाद॑मुच्यत॒ वरु॑णो वा ए॒तं गृ॑ह्णाति॒ योऽश्व॑ प्रतिगृह्णाति॒
याव॑तोऽश्वान्प्रतिगृह्णी॒यात्ताव॑तो वारु॒णाश्चतु॑ष्कपालान्निर्व॑पेद्वरु॒णमे॒व
स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरुणपा॒शान्मुञ्च॑ति (४६)

चतु॑ष्कपाला भवन्ति॒ चतु॑ष्पा॒द्व्यश्वः॒ समृ॑द्ध्या ए॒कम॑तिरिक्तं
निर्व॑पेद्यमे॒व प्र॑तिग्राही भव॑ति॒ यं वा ना॒ध्येति॒ तस्मा॑दे॒व
वरु॑णपा॒शान्मुच्य॑ते॒ यद्य॑परं॒ प्रतिग्रा॑ही स्यात्सौ॒र्यमे॑क॒कपाल॑मनु॒
निर्व॑पेद॒मुमे॒वाऽऽदि॒त्यमु॑च्चारं॒ कुरु॑तेऽपोऽव॒भृथ॑मवै॒त्यप्सु॒ वै
वरु॑णः सा॒क्षादे॒व वरु॑णम॒व य॑जतेऽपो॒नप्री॑यं च॒रुम्पु॑नरेत्य॒
निर्व॑पेद॒प्सुयो॑निर्वा अश्वः॒ स्वामे॒वैनं॒ योनिं॑ गमयति॒ स ए॒नं
शान्त॑ उप॑ तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्च॑ति च॒रुं सप्त॑दंश च॥ [१२]

या वा॑मिन्द्रावरुणा यत॒व्या त॒नूस्त॑ये॒मम॑हंसो मुञ्च॒तं या
वा॑मिन्द्रावरुणा सह॒स्या रक्ष॑स्या॒ तेज॑स्या॒ त॒नूस्त॑ये॒मम॑हंसो मुञ्च॒तं
यो वा॑मिन्द्रावरुणाव॒ग्नौ साम॑स्तं वा॑मेते॒नाव॑ यजे॒ यो वा॑मिन्द्रावरुणा

द्विपाथ्सु पशुषु चतुष्पाथ्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु
सामस्तं वामेतेनावं यज इन्द्रो वा एतस्य (४८)

इन्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति
यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मा
एतामैन्द्रावरुणीम्पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति
वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा
एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पयस्यां भवति पयं
एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायाम् (४९)

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव
चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
भेषजं करोति समूह्याव द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो
वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनावं यज इत्याहुं दुरिष्ट्या
एवैनम्पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु सामस्तं वामेतेनावं
यज इत्याहुतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशवं
उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥ (५०)

एतस्य पयस्यायाम्पाति षड्विंशतिश्च॥ [१३]

स प्रब्रवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम
विश्वतो रक्षां राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा। या ते धामानि
दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नो विश्वैः सुमना

अहेङ्नाजन्त्सोम् प्रति हव्या गृभाय। अग्नीषोमा सर्वेदसा सहृती
वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः। युवम् (५१)

एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम्।
युवः सिन्धूः रभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्।
अग्नीषोमाविमः सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतं
भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामश्चादन्यं परि
श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम् (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा
धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं ते। गुणानां त्वा
गुणपतिः हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां
ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम्। स इज्जनेन स
विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना नृभिः। देवानां यः
पितरमाविवांसति (५३)

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वलः रुरोज फलिगः रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः
कनिक्रदद्वावंशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्म।
अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अरहन्।
सहस्राक्षो गौत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये

तैऽर्यमन्बृहवो देवयानाः पन्थानः (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं न
एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
दृ०हितान्यैरत्। रुजद्रोधा०सि कृत्रिमाण्येषा० सोमस्य ता मद
इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्।
वृथासृजत्पृथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वा० अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाभि प्र
तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या० सद्म पार्थिवं च रजः।
स बुध्रादोष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्। बुध्राद्यो
अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि
पुरो दर्दरीति कनिर्क्रदत्सुवरपो जिगाय॥ (५६)

[आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सत्रमर्यम्णे प्रजापतेस्त्रयस्त्रि० शत्रुप्रजापतिर्देवेभ्यो-
ऽन्नाद्यन्देवासुरास्तान्नजंनो द्व्वोऽसि यन्नवमग्निं वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रत्नवच्चतुर्दश॥14॥
आदित्येभ्यस्त्वष्ट्ररस्मै दानकामा एवावरुन्धेऽग्निं वै सप्रत्नवथ्यद्वश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यः सुवरपो जिगाय॥]

[युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव च॥[१४]]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षांसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षांसि
रात्रीभिरसुभ्रन्तान्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छुते देवा अविदुर्यो वै
नोऽयमिप्रियते रक्षांसि वा इमं घ्नन्तीति ते रक्षांस्युपांमन्नयन्त
तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे यत् (१)

असुराञ्जयाम् तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
ऽसुराञ्जित्वा रक्षांस्युपांनुदन्त तानि रक्षांस्यनृतमकर्तेति समन्तं
देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्नावनाथन्त तेऽग्नये प्रवन्ते पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपन्नग्नये विबाधवन्तेऽग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते
निर्वपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षांसि (२)

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवन्ते यान्येवाभितो
रक्षांस्यसन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
पश्चाद्रक्षांस्यसन्तानि तेनापांनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवन्ते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवन्ते (३)

अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवन्ते निर्वपन्ति य एवास्मा-
च्छ्रेयान्भ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवन्ते य एवैनैन

सृष्ट्वं तेन वि बाधते यद्ग्नये प्रतीकवते य एवास्मात्पापीयान्तं
तेनाप नुदते प्र श्रेयाःसम्भ्रातृव्यं नुदतेऽति सृष्टं क्रामति
नैनम्पापीयानाप्नोति य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते॥ (४)

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाःसि वपेद्ग्नये विबाधवन्त एवं चत्वारि च॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनुं समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै
नो वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनुं समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति ता वै
ब्रूहीत्यब्रुवन्त्रियमहोमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती (५)

इत्यब्रवीत् इन्द्रायाहोमुचै पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाहोमुचै
निर्वपन्नहंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं
एव तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत
त्रयस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता इन्द्र
आत्मन्ननुं समारम्भयत भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्त्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायाहोमुचै
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायाहोमुचै

निर्वपत्य॑ ह॒स ए॒व तेन॑ मुच्यते मृ॒धा वा ए॒षोऽभिष॑ण्णो
यस्मा॑त्समा॒नेष्व॒न्यः श्रेया॑नु॒त (७)

अ॒भ्रातृ॑व्यो॒ यदिन्द्रा॑य॒ वैमृ॒धाय॒ मृ॒ध ए॒व तेनाप॑ ह॒ते
यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒त्मन्ध॑त्ते त्रय॑स्त्रि॒ंशत्क॑पालं
पुरो॒डाशं॑ निर्वपति॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशद्वै॒ देवता॑स्ता ए॒व यज॑मान
आ॒त्मन्न॑नु॒ समा॑रम्भयते॒ भूत्यै॑ सा वा ए॒षा विजि॑तिर्नामेष्टि॒र्य
ए॒वं वि॒द्वाने॑तयेष्ट्या॒ यज॑त उत्त॒मामे॒व विजि॑ति॒मभ्रातृ॑व्येण॒ वि
ज॑यते॥ (८)

इन्द्रियाव॑न्ती भू॒त्या उ॒तैका॒न्नप॑ञ्चाशच्च॥ [२]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गाय॒त्र्योजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्यं॑ प्र॒जां प॒शून्सं॑गृह्यादायाप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तेऽम॑न्यन्त य॒तरान्॑ वा
इ॒यमु॑पाव॒र्त्स्यति॑ त इ॒दम्भ॑विष्य॒न्तीति॑ तां व्य॑ह्वयन्त॒ विश्व॑कर्म॒न्निति॑
दे॒वा दा॑भीत्यसुराः॑ सा नान्य॑तरा॒श्च नो॑पाव॑र्तत॒ ते दे॒वा
ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्य॒न्नोजो॑ऽसि॒ सहो॑ऽसि॒ बल॑मसि (९)

भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि॒ विश्व॑मसि वि॒श्वायुः॑ सर्व॑मसि
स॒र्वायु॑रभि॒भूरिति॑ वाव दे॒वा असुरा॑णामोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑
प्र॒जां प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ यद्गा॑य॒त्र्यप॒क्रम्या॑तिष्ठ॒त्तस्मा॑दे॒तां गा॑य॒त्रीती॑ष्टि॒माहुः
सं॒वत्स॑रो वै गा॒यत्री॑ सं॒वत्स॑रो वै तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठ॒द्यदे॒तया॑ दे॒वा
असुरा॑णामोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं वी॒र्यम्॑ (१०)

प्रजां पशूनवृञ्जत तस्मादेताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभि मृशेदोजं
 एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्भ्रातृव्यस्य वृद्धे भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चत्वारिः शब्दः॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
 ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावर्त्स्यन्तीति
 तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
 स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम् (१२)

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र जनयति
 प्रजापतिः पशूनसृजत तैः अस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
 गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैताः सोऽब्रवीत्पूषानयां मा प्र तिष्ठान्यथ
 त्वा पशवं उपावर्त्स्यन्तीति माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वाम्प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्ततो
 वै प्रजापतिम्पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा एतः
 सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा

पशूनाम्प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र
जनयति॥ (१४)

वृषेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता
गृहेषु नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा
एत्वा वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः
पूर्णेन वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्।
सहस्रेणायुतेन च॥ येन देवा अमृतम् (१५)

दीर्घं श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां कुल्मिं
जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता
सुमेधाः स्वाहा। अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह
ओज आक्रममाणाय धेहि श्रेष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासः
स्वाहा॥ (१६)

अमृतमष्टात्रिंशच्च॥ [५]

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं
भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाश्चित्रया पशुकामो
यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन वापयति रेतः
सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति सारस्वतौ
भवत एतद्वै दैव्यमिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मि॒थुन॑म्मध्य॒तो द॑धाति॒ पुष्ट्यै॑ प्र॒जन॑नाय॒ सिनीवा॒ल्यै
च॒रुर्भ॑वति॒ वाग्वै॑ सि॒नीवा॒ली पुष्टिः॑ खलु॒ वै वाक्पुष्टि॑मे॒व
वाच॒मुपै॑त्यैन्द्र॒ उत्त॑मो भ॑वति॒ तेनै॒व तन्मि॑थुनः॒ स॒प्तैतानि॑
ह॒वीः॑ षि॒ भव॑न्ति॒ सप्त॑ ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॒ण्याः स॒प्त
छ॒न्दाः॑ स्यु॒भय॒स्याव॑रुद्ध्या॒ अथै॒ता आहु॑तीर्जुहोत्ये॒ते वै दे॒वाः
पुष्टि॑पतय॒स्त ए॒वास्मि॑न्पुष्टिं॑ दधति॒ पुष्य॑ति॒ प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रथो॒
यदे॒ता आहु॑तीर्जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश चा॥

[६]

मा॒रु॒तम॑सि॒ म॒रुता॑मोजोऽपां॒ धारां॑ भि॒न्दि र॒मय॑त
म॒रुतः॑ श्ये॒नमा॒यिन॑म्मनो॒जव॑सं॒ वृष॑णः॒ सुवृ॑क्तिम्। येन॒
शर्ध॑ उ॒ग्रम॑वसृष्टमेति॒ तद॑श्विना॒ परि॑ धत्तः॒ स्व॒स्ति।
पु॒रो॒वा॒तो व॑र्ष॒ञ्जिन्व॑रा॒वृथ्स्वाहा॑ वा॒ताव॑द्व॒र्षन्नु॑ग्र॒रावृथ्स्वाहा॑
स्त॒नय॑न्व॒र्षन्भी॑म॒रावृथ्स्वाहा॑न॒न्यव॑स्फूर्ज॒न्दिद्यु॑द्व॒र्षन्त्वे॑ष॒रावृथ्स्वाहा॑
व॒र्षन्पू॑र्ति॒रावृत् (१९)

स्वाहा॑ ब॒हु हा॒यम॑वृषा॒दिति॑ श्रु॒तरा॑वृथ्स्वाहा॒तप॑ति॒
व॒र्षन्वि॑राडा॒वृथ्स्वाहा॑व॒स्फूर्ज॑न्दिद्यु॒द्वर्ष॑न्भू॒तरा॑वृथ्स्वाहा॒ मान्दा॑
वाशाः॒ शु॒न्ध्यूर॑जि॒राः। ज्योति॑ष्मती॒स्तम॑स्वरी॒रुन्द॑तीः सु॒फेनाः॑।
मि॒त्रभृ॑तः क्ष॒त्रभृ॑तः सु॒राष्ट्रा॑ इ॒ह मा॑ऽवत। वृ॒ष्णो अश्व॑स्य॒ स॒दान॑मसि॒

वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥ (२०)

पूर्तिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥ [७]

देवां वसव्या अग्रे सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।
देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्त्र। उद्रो दत्तोऽदधिभिन्त दिवः
पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः
कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्व्युन्दन्ति। आ यं नरः
सुदानवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति
रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वरषयथा
पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा
अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृण। अञ्जा असि
प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्धीदं दिव्यं
नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
दिविभागा येऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विंशतिश्च॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णातूषं परि धत्त
एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वरषयति रमयत
मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव

ज॒नय॑ति व॒र्षस्या॑व॒रुद्धौ॑ वा॒तना॒मानि॑ जु॒होति॑ वा॒युर्वै॑ वृ॒ष्ट्या॑
ई॒शे वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धाव॒ति स ए॒वास्मै॑ प॒र्जन्य॑
व॒र्षय॑त्य॒ष्टौ (२३)

जु॒होति॑ च॒तस्रो॑ वै दि॒शश्च॑त॒स्रोऽवा॑न्त॒रदि॑शा दि॒ग्भ्य ए॒व
वृ॒ष्टिः॑ सम्प्र॒ च्या॑व॒यति॑ कृ॒ष्णाजि॑ने सं यौ॒ति ह॒विरे॒वाक॑रन्त॒र्वेदि॑
सं यौ॒त्यव॑रुद्धौ॒ यती॑नाम॒द्यमा॑नानां॑ शी॒र्षाणि॑ प॒राप॑त॒न्ते ख॒र्जूरा॑
अ॒भव॑न्तेषां॑ र॒स ऊ॒र्ध्वोऽप॑त॒त्तानि॑ क॒रीरा॑ण्य॒भवन्थ॑सौ॒म्यानि॑
वै क॒रीरा॑णि सौ॒म्या ख॒लु वा आहु॑तिर्दि॒वो वृ॒ष्टिं च्या॑व॒यति॑
यत्क॒रीरा॑णि भ॒वन्ति॑ (२४)

सौ॒म्ययै॒वाहु॑त्या दि॒वो वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒न्धे म॒धुषा॑ सं यौ॒त्यपां॑
वा ए॒ष ओष॑धीना॒ः रसो॑ यन्म॒ध्वञ्च॑ ए॒वौष॑धी॒भ्यो व॒र्षत्य॑थो
अ॒द्ध्य ए॒वौष॑धी॒भ्यो वृ॒ष्टिं नि॑ न॒यति॑ मा॒न्दा वा॒शा इति॑ सं
यौ॒ति ना॒मधे॑यै॒रेवै॒ना अ॒च्छे॒त्यथो॑ यथा॑ ब्रू॒याद॑सा॒वेही॒त्येव॑मे॒वैना॑
ना॒मधे॑यै॒रा (२५)

च्या॒व॒यति॑ वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑ सं॒दान॑म॒सि वृ॒ष्ट्यै त्वोप॑
न॒ह्यामी॑त्या॒ह वृषा॑ वा अ॒श्वो वृषा॑ प॒र्जन्यः॑ कृ॒ष्ण इ॒व ख॒लु वै
भू॒त्वा व॑र्ष॒ति रू॒पेणै॒वैन॑ः॒ सम॑र्ध॒यति॑ व॒र्षस्या॑व॒रुद्धौ॑॥ (२६)

अ॒ष्टौ भ॑वन्ति ना॒मधे॑यै॒रेका॒त्रिंशच्च॑॥ [९]

दे॒वा व॑स॒व्या दे॒वाः श॑र्म॒ण्या दे॒वाः स॑पी॒तय॑ इत्या ब॒ध्नाति॑

देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव होतव्यं यदि न
वर्षेच्छो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै (२७)

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टा-
कपालं निर्वपेन्मारुतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो
वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो
न्यङ्क्षिमभिः पर्यावर्ततेऽथ वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा
वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति ताः (२८)

एवास्मै पर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षिष्यन्वर्षत्येव सृजा
वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
अभिरेवामूरच्छैत्यज्जा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वर्षाह्वा जुहोत्येषा वा
ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
इति कृष्णाजिनमव धूनोतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा
भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥ [१०]

सर्वाणि छन्दांस्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा

ए॒तद्वी॒र्यं यत्क॒कुदु॒ष्णिहा जग॑त्यै यदु॒ष्णिह॒क॒कुभा॑व॒न्वाह॒ तेनै॒व
सर्वा॑णि छ॒न्दा॒स्य॒व रु॒न्धे गा॒य॒त्री वा ए॒षा यदु॒ष्णिहा या॒नि
च॒त्वार्य॑ध्य॒क्षरा॑णि चतु॑ष्पाद ए॒व ते प॒शवो॑ यथा॑ पुरो॒डाशे॑
पुरो॒डाशो॑ऽध्ये॒वमे॒व तद्य॑दृ॒च्य॒ध्य॒क्षरा॑णि यज्जग॑त्या (३०)

प॒रि॒द॒ध्या॒दन्तं॑ य॒ज्ञं ग॑मये॒त्रिष्टु॒भा परि॑ दधातीन्द्रि॒यं वै वी॒र्यं
त्रि॒ष्टु॒गिन्द्रि॒य ए॒व वी॒र्यं य॒ज्ञं प्रति॑ ष्ठापयति॒ नान्तं॑ गमय॒त्यग्रे॒ त्री
ते वा॒जि॒ना त्री ष॒ध॒स्थेति॒ त्रि॒व॒त्या परि॑ दधाति स॒रूप॒त्वाय॒ सर्वो॑
वा ए॒ष य॒ज्ञो यत्रै॑धा॒त॒वी॒यं का॒मा॒य॒का॒माय॒ प्र यु॑ज्यते॒ सर्वे॑भ्यो हि
का॒मे॑भ्यो य॒ज्ञः प्र॑युज्यते॑ त्रैधा॒त॒वी॒येन॑ यजेताभि॒चर॑न्सर्वो॑ वै (३१)

ए॒ष य॒ज्ञो यत्रै॑धा॒त॒वी॒यः॑ स॒र्वेणै॒वैनं॑ य॒ज्ञेना॒भि च॑रति स्तृणु॒त
ए॒वैन॑मे॒तयै॒व य॑जेताभि॒चर्य॑माणः॒ सर्वो॑ वा ए॒ष य॒ज्ञो यत्रै॑धा॒त॒वी॒यः॑
स॒र्वेणै॒व य॒ज्ञेन॑ यजते॒ नैन॑मभि॒चर॑न्स्तृणु॒त ए॒तयै॒व य॑जेत स॒हस्रे॑ण
य॒क्ष्य॑माणः॒ प्रजा॑तमे॒वैन॑द्व॒दात्ये॒तयै॒व य॑जेत स॒हस्रे॑णेजा॒नोऽन्तं॑ वा
ए॒ष प॑शूनां गच्छति (३२)

यः स॒हस्रे॑ण॒ यज॑ते प्र॒जाप॑तिः खलु॒ वै प॒शून॑सृजत॒ ताः
स्रै॒धा॒त॒वी॒येनै॒वासृ॑जत॒ य एवं वि॒द्वाः स्रै॒धा॒त॒वी॒येन॑ प॒शुका॑मो यज॑ते
यस्मा॑दे॒व यो॒नेः प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑सृजत॒ तस्मा॑दे॒वैनान्॑सृजत॒
उ॒पै॒नमु॑त्तरः॑ स॒हस्रं॑ नमति दे॒वता॑भ्यो॒ वा ए॒ष आ वृ॑क्ष्यते॒ यो य॒क्ष्य
इत्यु॑क्त्वा न यज॑ते त्रैधा॒त॒वी॒येन॑ यजेत॒ सर्वो॑ वा ए॒ष य॒ज्ञः (३३)

यत्रैधातुवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
 द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः षमृद्धत्वाय
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या
 उत्तरउत्तरो ज्यायांभवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा
 अन्तरिक्षस्य रूपः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव द्यत्यछम्बद्वारः
 हिरण्यं ददाति तेज एव (३४)

अव रुन्धे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्धे धेनुं ददात्याशिषं
 एवाव रुन्धे साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां
 धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्धे॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्त्यसर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिःशच्च॥ [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत्
 तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
 प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
 प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति
 स्वयमेव व्यरमत यदि वा तावत्प्रवणम् (३६)

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवंन्नग्रीषोमावभि
 समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्यदिमाँ
 वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिश्चत्तपो वै
 स वज्रं आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णुः (३७)

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्बिभेद्यत्पृथिव्यां
तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
हारस्ति वा इदम् (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादधा
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम् (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णाद्विर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
दधात्विति यद्वि वि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम् (४०)

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेषमित्यब्रवीत्तं वृत्रः
प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधम्भ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णाद्विर्माधा
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं

दधात्विति यत्रिः प्रायच्छुत्रिः प्रत्यगृह्णात्तत्रिधातोस्त्रिधातुत्वं
 यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति
 यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि यजूंषि सहस्रं
 वा अस्मै तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवृणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
 दाम्नापौम्भन्त्स वा एषोऽपौब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
 ऽनपौब्धो जायेत वृत्रान्धः श्वरेद्यं कामयेत राजन्यमनपौब्धो जायेत
 वृत्रान्धः श्वरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
 राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवेनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
 दाम् दक्षिणा साक्षादेवेनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एनं द्वादश च॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्ने। भागं
 देवेभ्यो वि दधात्यायन्त्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
 अंशुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षितयः पिबन्ति। तेन नो
 राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्यां
 दिशि त्वमिन्द्रासि राजतोदीच्यां वृत्रहन्वृत्रहासि। यत्र यन्ति
 स्रोत्यास्तत् (४४)

जितं तै दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परां

जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना
अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम् आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव धेनवः।
ईशानम् (४५)

अस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्वाव इन्द्र ते शतं शतं भूमिरुत स्युः। न त्वां
वज्रिन्त्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं तै सुषाव हर्यश्वाद्रिः। (४६)

सोतुर्बाहुभ्यां सुयतो नार्वी। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आ-
ऽप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः (४७)

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवम्मे ये अन्तरिक्षे य उप
द्यवि ष्ठा। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि

मादयध्वम् (४८)

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेपाङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रया मारुतन्देवा वसव्या अग्ने मारुतमिति देवा वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टा हृतपुत्रो देवा वै राजन्यान्नवोनवश्चतुर्दश॥ [१४]

[देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवा वसव्याः परिध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ देवा मनुष्या मादयध्वम्॥]

तदीशानमद्रिस्तस्थुर्पस्त्रिंशच्च॥ [१५]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्रह्मवादिनः स त्वे नासामयाज्येष वै देवर्थो देवा वै नर्चि नायज्ञोऽग्ने महात्रीनिर्वीतमायुष्टे द्वादश॥ [१६] [विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसु पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महान्निर्वीतमन्या यन्ति चतुःसततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यासन्त्सोमपानं सुरापानमन्नादनं
स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै
प्रत्यक्षं भागं वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग
उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्क्ते राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य
वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपानम् (१)

आसीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को

यदन्नादन॑ ५ स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना॑ ब्रह्महृत्यामुपांगृह्णात्ता॑ ५
 संवत्सरम॑बिभस्तम्भूतान्यभ्य॑क्रोशन्ब्रह्मह॑न्निति स पृथिवीमुपासीददस्यै
 ब्रह्महृत्यायै तृतीयं॑ प्रति गृहाणेति साब्रवीद्वरं॑ वृणै खातात्पराभविष्यन्ती
 मन्ये॑ ततो॒ मा परा॑ भूवमिति॑ पुरा तै॑ (२)

संवत्सरादपि॑ रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा॑ संवत्सरात्पृथिव्यै
 खातमपि॑ रोहति॒ वारैवृ॒तः॑ ह्यस्यै॒ तृतीयं॑ ब्रह्महृत्यायै
 प्रत्यंगृह्णात्तत्स्वकृतमि॑रिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
 इरिणे॑ नाव॑ स्येद्ब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णः॑ स वनस्पतीनुपासीददस्यै
 ब्रह्महृत्यायै तृतीयं॑ प्रति गृह्णीतेति॑ तै॑ऽब्रुवन्वरं॑ वृणामहे वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तो॑ मन्यामहे॒ ततो॒ मा परा॑ भूमेत्याब्रश्च॑नाद्वो
 भूया॑ ५ स॒ उत्तिष्ठानित्य॑ब्रवीत्तस्मादाब्रश्च॑नाद्वृक्षाणां॒ भूया॑ ५ स॒
 उत्तिष्ठन्ति॒ वारैवृ॒तः॑ ह्येषान्तृतीयं॑ ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्स
 निर्यासो॑ऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य॒ नाशय॑ ब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णो॑ऽथो
 खलु॒ य ए॒व लोहि॑तो॒ यो वा॒ऽऽब्रश्च॑नान्निर्ये॑षति॒ तस्य॒ नाशय॑म् (४)

काममन्यस्य॒ स स्त्रीष॑ ५ सादमुपासीददस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं॑
 प्रति गृह्णीतेति॑ ता अ॑ब्रुवन्वरं॑ वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां वि॑न्दामहे
 काम॒मा विज॑नितोः सम्भ॑वामेति॒ तस्मादृ॒त्विया॒च्छ्रियः॑ प्रजां
 वि॑न्दन्ते काम॒मा विज॑नितोः सम्भ॑वन्ति॒ वारैवृ॒तः॑ ह्यासान्तृतीयं॑
 ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्सा मल॑वद्वासा॒ अभवत्तस्मान्मल॑वद्वाससा॒

न सं वदेत (५)

न स॒हासी॑त॒ नास्या॒ अन्न॑मद्याद्ब्रह्म॒हृत्याये॒ ह्येषा॑ वर्णं
प्रति॑मुच्यास्तेऽथो॒ खल्वा॑हुरभ्यञ्जनं॒ वाव॑ स्त्रिया॒ अन्न॑मभ्यञ्जनमेव
न प्र॑तिगृह्यं काम॑मन्यदिति॒ याम्मल॑वद्वाससः॒ सम्भव॑न्ति यस्ततो
जाय॑ते सोऽभि॒शस्तो॒ यामर॑ण्ये तस्यै॑ स्तेनो॒ यां परा॑चीं तस्यै॑
हीत॑मुख्यपगल्भो॒ या स्ना॑ति तस्या॑ अ॒प्सु मारु॑को॒ या (६)

अ॒भ्यङ्के॑ तस्यै॑ दु॒श्चर्मा॒ या प्र॑लिखते तस्यै॑ खल॒तिर॑पमारी या-
ऽऽङ्के॑ तस्यै॑ का॒णो या द॒तो धाव॑ते तस्यै॑ श्यावदन् या न॒खानि॑
निकृ॑न्तते तस्यै॑ कु॒न्खी या कृ॑णत्ति तस्यै॑ क्ली॒बो या रञ्जु॑ः सृजति
तस्या॑ उ॒द्वन्धु॑को॒ या पु॑र्णेन॒ पिब॑ति तस्या॑ उ॒न्मादु॑को॒ या खर्वे॑ण
पिब॑ति तस्यै॑ खर्व॑स्तिस्त्रो रात्री॑र्ब्रतं चरेदञ्जलिना॑ वा॒ पिबे॑दखर्वेण
वा पात्रे॑ण प्र॒जाये॑ गोपी॒थाय॑॥ (७)

यथ्सोमपानन्ते वृक्षणात्तस्य नाशयं वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥—————[१]

त्वष्टा॑ ह॒तपु॑त्रो वीन्द्रः॒ सोम॑मा॒हर॑त्तस्मिन्निन्द्रं॒ उप॑ह्वमैच्छत्
तं नोपा॑ह्वयत पु॒त्रम्मे॑ऽवधी॒रिति॑ स यज्ञ॑वेशसं कृत्वा
प्रा॒सहा॒ सोम॑मपिब॒त्तस्य॑ यद॒त्यशि॑ष्यत् तत्त्वष्टा॑हवनीयमुप
प्राव॑र्तय॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्वर्ध॒स्वेति॑ यदव॑र्तय॒त्तद्वृ॑त्रस्य वृ॒त्रत्वं
यदब्र॑वी॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्वर्ध॒स्वेति॑ तस्मा॑दस्य (८)

इन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवत्स

इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्कवर्धत स इमाँल्लोकानवृणोद् यदिमाँल्लोकानवृणो
 वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मज्जनीति
 तस्मै वज्रं सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत
 तावब्रूतामग्नीषोमौ मा (१)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति
 तौ भागधेयमैच्छेतान्ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालम्पूर्णमासे
 प्रायच्छत्तावब्रूतामभि सन्दष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स
 इन्द्र आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एव
 शीतरूरयोर्जन्म वेद (१०)

नैनः शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ
 निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहितां प्राणो वै दक्षो-
 ऽपानः क्रतुस्तस्माञ्जञ्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दक्षक्रतू इति
 प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निर्हूय वार्त्रघ्नः
 हविः पूर्णमासे निरवपद्धन्ति वा एनम्पूर्णमास आ (११)

अमावास्यायाम्प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे-
 ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायान्तत्सः स्थाप्य वार्त्रघ्नः
 हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतान्द्यावापृथिवी मा प्र
 हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहे नक्षत्रविहिता-
 ऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताऽहमितीयन्तस्मान्नक्षत्रविहिता-

ऽसौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योः (१२)

वरं वेदेनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन्हव्यं नो वहतमिति
तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तै-
ऽब्रुवन्क इदमच्छेतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति
साऽब्रवीत् (१३)

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्गौराहरत्तस्माद्भविं
सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद्धृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य
एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद तेजस्यैव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
किन्देवत्यम्पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं
निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाऽसम्मृधोऽभि प्रावपन्त स एतं
वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधो-
ऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन
यजमानोऽप हत इन्द्रो वृत्रं हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत
स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि (१५)

तं निरवपत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियं चावारुन्ध यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायाम्भवत्यैन्द्रं दधि देवताश्चैव तेनेन्द्रियं च

यजमानोऽव रुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्याच्छ्रुत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं मे जघ्नुष
इन्द्रियं वीर्यम् (१६)

पृथिवीमनु व्यारुत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजा-
पतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्तः समनैषुः प्रत्यधुक्षन्न
तु मयि श्रयत इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वः समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्छृतमक्रन्न
तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्धधो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः
पूर्वस्यावदेयम् (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याव
द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति
यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातुश्यात्सौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं
तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्येन्द्रं
दध्ना तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमुभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या

इन्द्रो वृत्रं हृत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं
 देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य
 प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वेद्युः
 क्रियते सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै
 नः (२०)

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
 अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं सान्नाय्यमिति
 वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो
 खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽभि
 समगच्छन्तेति॥ (२१)

दधि मे जघृषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विवत्वारिंशच्च॥ [३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य
 एनौ सेन्द्रो यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
 पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
 एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावैवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
 ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
 ते देवा एताम् (२२)

इष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
 सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
 देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं

स॒ऽस्थाप्यै॒तामिष्टि॑मनु॒ निर्व॑पेत्पौर्ण॒मा॒सेनै॒व वज्र॑भ्रातृ॒व्याय॑
प्र॒हृत्या॑ग्रावैष्ण॒वेन॑ दे॒वता॑श्च य॒ज्ञं च॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे मि॒थुना॒न्य॒शून्त्सार॑स्
याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तत् (२३)

सर्वं॑ वृ॒द्धे पौर्ण॒मा॒सीमे॒व य॑जेत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्नामा॑वा॒स्याः
ह॒त्वा भ्रातृ॑व्यं॒ ना प्या॑ययति साकम्प्रस्था॒यीये॑न यजेत प॒शुका॑मो
यस्मै॒ वा अ॒ल्पेना॑हर॑न्ति॒ नात्म॑ना॒ तृप्य॑ति॒ नान्य॑स्मै॒ ददा॑ति॒ यस्मै॑
म॒हता॑ तृप्य॑त्या॒त्मना॑ ददा॑त्य॒न्यस्मै॑ म॒हता॑ पूर्णं॑ हो॒तव्य॑न्तृ॒प्त
ए॒वैन॑मिन्द्रः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तर्पयति दारुपा॒त्रेण॑ जुहोति॒ न हि॑
मृ॒न्मय॑माहु॑तिमा॒न॒श औदु॑म्बरम् (२४)

भ॒व॒त्यूर्वा॑ उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्क्पर्श॑व॒ ऊ॒र्जे॑वास्मा॒ ऊ॒र्जं॑ प॒शून॑व॒
रु॒न्धे ना॑ग॒त॒श्रीर्म॑हेन्द्रं॒ य॑जेत॒ त्रयो॑ वै ग॒त॒श्रियः॑ शुश्रु॒वान्ग्रा॑म॒णी
रा॒ज॒न्य॑स्तेषा॒म्महेन्द्रो॑ दे॒वता॑ यो वै स्वां दे॒वता॑मति॒यज॑ते प्र स्वायै॑
दे॒वता॑यै च्यवते॒ न परा॑म्प्राप्नोति॒ पापी॑यान्भवति संव॒त्सर॑मिन्द्रं॒
य॑जेत संव॒त्सर॑ः हि व्र॒तं ना॑ति॒ स्वा (२५)

ए॒वैनं॑ दे॒वते॒ज्यमा॑ना॒ भूत्या॑ इ॒न्द्रे व॑सी॒यान्भव॑ति संव॒त्सर॑स्य॒
प॒रस्ता॑द॒ग्नये॑ व्र॒तप॑तये॒ पुरो॑डाशं॒म॒ष्टाकं॑पालं॒ निर्व॑पेत्संव॒त्सर॑मे॒वैनं॑
वृ॒त्रं ज॑घ्नि॒वाः स॑म॒ग्निर्व्र॑तप॑तिर्व्र॒तमा॑ ल॒म्भय॑ति॒ ततो॑ऽधि॒ कामं॑
य॑जेत॥ (२६)

नासौमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसौमयाजी
 यदसौमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिंच्यते
 सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यम्पयंसैव पयं
 आत्मन्धत्ते वि वा एतम्प्रजयां पशुभिर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
 यस्य हविर्निरुप्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तान्ग्रये
 दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
 दधःश्चरुं येऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै
 प्रजाम्प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
 शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे (२८)

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बद्वुर्याद्यदुत्तरया
 सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बद्वुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
 हीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायते-
 ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वया लभते यजेत उत्तरया
 देवता एव पूर्वयावरुद्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयंसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा
 वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
 लोकेऽर्धकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे
 सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासे

वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरुणी
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत् (३०)

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति
सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्यां
सम्पादयति स एतमर्धमासं संधुमादं देवैः सोमम्पिबति
यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां
यज्ञम् (३१)

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते
तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
सदृङ्गावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो
वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न मांसमश्रीयान्न
स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न
कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः षट्॥ [५]

एष वै देवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविद्धा
सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरं देवानामव स्यत्येतानि
वा अङ्गापरूषि संवत्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं
विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूष्येव संवत्सरस्य प्रति

दधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं
विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु
पश्यति (३३)

एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं
विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष
वै देवयानः पन्था यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ
यजते य एव देवयानः पन्थास्तः समारोहत्येतौ वै देवानां
हरी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते यावेव
देवानां हरी ताभ्याम् (३४)

एवैभ्यो हव्यं वहत्येतद्वै देवानामास्यं यद्वर्शपूर्णमासौ
य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव देवानामास्यं
जुहोत्येष वै हविर्धानी यो द्वर्शपूर्णमासयाजी सायम्प्रातरग्निहोत्रं
जुहोति यजते द्वर्शपूर्णमासावहरहरहविर्धानिनां सुतो य एवं
विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्यं बर्हिष्यं
दत्तं भवति देवा वा अहः (३५)

यज्ञियं नाविन्दन्ते द्वर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ
मेध्यौ यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्द्वर्शपूर्णमासौ यजते
पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां च
स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञोऽर्धमासस्य
रात्रयः पत्नय आसन्तासाममावास्यां च पौर्णमासीं च नोपैत् (३६)

ते ए॒नम॒भि सम॑न॒ह्येतान्तं॑ यक्ष्मं॑ आर्च्छ॒द्राजा॑नं॒ यक्ष्मं॑
आर॒दिति॑ तद्रा॒जय॑क्ष्मस्य॒ जन्म॑ यत्पापी॒यान॑भ॒वत्तत्पा॑पय॒क्ष्मस्य॑
यज्जा॒याभ्या॑मविन्द॒त्तज्जा॑ये॒न्यस्य॑ य ए॒वमे॒तेषां॑ यक्ष्मा॑णां॒ जन्म॑ वेद॒
नैन॑मे॒ते यक्ष्मा॑ विन्दन्ति॒ स ए॒ते ए॒व न॑म॒स्यन्नु॑पा॒धाव॑त्ते अ॒ब्रूतां॑ वरं॒
वृणा॑वहा आ॒वं दे॒वानां॑ भा॒गधे॑ अ॒साव (३७)

आ॒वदधि॑ दे॒वा इ॒ज्यान्ता॑ इति॒ तस्मा॑त्स॒दृशी॑ना॒ः
रात्री॑णाममा॒वास्या॑यां च पौर्ण॒मास्यां॑ च दे॒वा इ॒ज्यन्त॑ ए॒ते
हि दे॒वानां॑ भा॒गधे॑ भा॒गधा॑ अ॒स्मै मनु॑ष्या॒ भवन्ति॑ य ए॒वं वेद॑
भू॒तानि॑ क्षुध॑मघ्नन्त्स॒द्यो म॑नु॒ष्या अ॑र्धमा॒से दे॒वा मा॒सि पि॒तरः॑
सं॒वत्स॑रे वन॒स्पत॑य॒स्तस्मा॑द॒हर॑ह॒र्मनु॑ष्या॒ अश॑नमिच्छन्तेऽर्धमा॒से
दे॒वा इ॒ज्यन्ते॑ मा॒सि पि॒तृभ्यः॑ क्रियते सं॒वत्स॑रे वन॒स्पत॑यः फलं॑
गृह्णन्ति॒ य ए॒वं वेद॑ हन्ति॒ क्षुध॑म्प्रातृ॒व्यम्॥ (३८)

पश्यति॑ ताभ्याम॒हरै॑दसाव॒ फलं॑ स॒प्त च॑॥ [६]

दे॒वा वै न॑र्चि न यजु॑ष्यश्रयन्त॒ ते साम॑न्ने॒वाश्र॑यन्त॒ हिं क॑रोति॒
सामै॒वाकर्हि॑ क॑रोति॒ यत्रै॒व दे॒वा अ॑श्रयन्त॒ तत॑ ए॒वैना॑न्म॒ युङ्क्ते॑ हिं
क॑रोति वा॒च ए॒वैष॑ यो॒गो हिं क॑रोति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ सृजते॒
त्रिः प्र॑थ॒माम॑न्वा॒ह त्रि॑रु॒त्तमां॑ य॒ज्ञस्यै॒व तद्व॑र॒सम् (३९)

न॒ह्यत्य॑प्र॒स्रसा॒य स॑न्त॒तम॑न्वा॒ह प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ सन्त॑त्या॒
अथो॒ रक्ष॑सा॒मप॑हत्यै॒ राथ॑तरी॒म्प्रथ॑माम॒न्वाह॑ राथ॑तरो॒ वा अ॒यं लो॒क

इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाह बारहतो वा असौ लोकौ-
ऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः (४०)

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजा-
पतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे प्र वो वाजा इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनं रेतो
धीयतेऽग्न आ याहि वीतय इत्याह तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते
प्र वो वाजाः (४१)

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो
गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव
यज्ञस्य प्रियं धामाव रुन्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो
वाजा इति तस्यानूच्याग्र आ याहि वीतय इति सन्ततमुत्तरमर्धर्चमा
लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चौ सं दधात्येष
वा अरन्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
ऋषेर्षेर्वा एता निर्मिता यथ्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः
प्रजयां पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चौ सन्दधाति सं
युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥ (४३)

अयंज्ञो वा एष योऽसामाऽग्र आ याहि वीतय इत्याह
 रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो
 बृहदग्रे सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव
 तथ्सामन्वन्तं करोत्यग्निरमुष्मिल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
 लोकावशान्तौ (४४)

आस्तान्ते देवा अंब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्र आ याहि
 वीतय इत्यस्मिल्लोकेऽग्निमदधुर्बृहदग्रे सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक
 आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः
 शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश
 सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
 तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावार्द्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मोयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
 ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् (४६)

यत्समावद्विद्ध कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्धृतवत्पदमनूच्यते स आसां
 वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति

स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः स्त्रियस्तेन यथ्सामिधेन्यो
वृषण्वतीमन्वाह (४७)

तेन पु॒ऽस्वतीस्तेन॑ सेन्द्रास्तेन॑ मिथुना अ॒ग्निर्दे॒वानां॑ दूत
आसीदु॒शना॑ का॒व्योऽसुराणा॑न्तौ प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्नमैता॑ः स प्र॒जा-
प॑तिर॒ग्निं दू॒तं वृ॑णीमह॒ इत्य॑भि॒ पर्या॑वर्तत॒ ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्प॒रासुरा॑
यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽग्निं दू॒तं वृ॑णीमह॒ इत्य॑न्वाह॒ भव॑त्यात्मना॒ परा॑स्य
भ्रातृ॒व्यो भव॑त्यध्व॒रव॑तीमन्वाह॒ भ्रातृ॑व्यमे॒वैतया॑ (४८)

ध्व॒रति॑ शोचि॒ष्केश॑स्त॒मीम॑ह॒ इत्या॑ह॒ प॒वित्र॑मे॒वैतद्य॑ज॒मानमे॒वैतया॑
पव॑यति॒ समि॑द्धो अ॒ग्न आ॑हुतेत्या॒ह परि॑धिमे॒वैतं परि॑
दधा॒त्यस्क॑न्दाय॒ यदत॑ ऊ॒र्ध्वम॑भ्याद॒ध्याद्य॑था॒ बहिः॑ परि॒धि स्क॑न्दति
ता॒दृगे॒व तत्र॑यो वा अ॒ग्नयो॑ ह॒व्यवा॑हनो दे॒वानां॑ क॒व्यवा॑हनः
पि॒तृणा॑ः स॒हर॑क्षा अ॒सुराणा॑न्त ए॒तर॑ह्या शः॒सन्ते॒ मां व॑रिष्यते
माम् (४९)

इति॑ वृणीध्वः॑ ह॒व्यवा॑हन॒मित्या॑ह॒ य ए॒व दे॒वानां॑ तं वृणीत
आ॒र्षेयं॑ वृणीते॒ बन्धो॑रे॒व नैत्य॑थो सन्त॑त्यै प॒रस्ता॑र्वाचो॑ वृणीते॒
तस्मा॑त्प॒रस्ता॑र्वाचो॑ मनु॒ष्या॑न्पि॒तरोऽनु॑ प्र पिपते॥ (५०)

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहुतया वरिष्यते मामेकान्नत्रिंशच्च॥ [८]

अ॒ग्ने म॒हाः अ॒सीत्या॑ह॒ म॒हान् ह्ये॑ष यद॒ग्निर्ब्रा॑ह्म॒णेत्या॑ह॒ ब्राह्म॑णो
ह्ये॑ष भा॒रते॑त्या॒हैष हि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यम्भ॑रति॒ दे॒वेद्ध॑ इत्या॒ह दे॒वा

ह्येतमैन्धत् मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्टु
इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह (५१)

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते
यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन
इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष
यज्ञानां रथीरध्वराणामित्याह्येष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न
ह्येतं कश्चन (५२)

तरति तूर्णिर्हव्यवाडित्याह सर्वः ह्येष तरत्यास्पात्रं
जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान इत्याह
चमसो ह्येष देवपानोऽरां इवाग्ने नेमिर्देवास्त्वं परिभूरसीत्याह
देवान् ह्येष परिभूर्यद्भ्यादा वह देवान्देवयते यजमानायेति
भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
वर्धयत्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप
ह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज जातवेद
इत्याहाग्निमेव तत्सः श्यति सोऽस्य संशितो देवेभ्यो हव्यं
वहत्यग्निर्होता (५४)

इत्याहाग्निर्वै देवानां होता य एव देवानां होता
तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु

ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याद्योऽग्निः
 होतारमवृथा इत्यग्निर्नोभयतो यजमानं परि गृहीयात् प्रमायुकः
 स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत (५)

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो सूचमास्यस्वेत्या
 यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
 विश्ववारामित्याह विश्वः३ ह्येषावतीडोमहै देवाः५ ईडेन्यान्नमस्याम
 नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो
 नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥ (५६)

विप्रांनुमदित् इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥ [९]

त्रीः३ स्तुचाननु ब्रूयाद्राजन्त्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्त्यात्पुरुषा
 ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु
 ब्रूयाद्राजन्त्यस्य पञ्चदशो वै राजन्त्यः स्व एवैनः३ स्तोमे प्रति
 ष्ठापयति त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु
 वै राजन्त्यो यजते त्रिष्टुभेवास्मा इन्द्रियं परि गृह्णाति यदि
 कामयेत (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
 ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
 स्व एवैनः३ स्तोमे प्रति ष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता वै
 पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परि

गृह्णात्येकं विंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानां
प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै (५८)

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यक्षरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव
रुन्धे त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदक्षरा विराडन्न
विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्धे द्वात्रिंशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य
द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनु
ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बारहताः पशवो
बृहत्यैवास्मै पशून् (५९)

अव रुन्धे चतुश्चत्वारिंशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
चतुश्चत्वारिंशदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव
रुन्धेऽष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्धे सर्वाणि
छन्दांस्यनु ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य छन्दांस्यवरुन्धानि
यो बहुयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरुन्धौ ॥ (६०)

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्ऽसप्तचत्वारिंशच्च ॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति
तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव

लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा
तत्सदेवमन्तरानूच्यः सदेवत्वाय विद्वांसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसः रोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्याश्चैव
पशूनां रण्याश्चाव रुन्देऽथो (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तृष्णीमाधारमाधारयत्
वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तृष्णीमाधारमाधारयति यज्ञस्यानुख्यात्या
अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूक्षो भवति य एवं वेदाथो
तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजयां पशुभिः (६३)

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्वैचयेन्मनसा धारयति मनसा
ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा धारयत्यछम्बद्वारं वाक् मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ
प्रजापतिम्प्रश्नमैतां सोऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा
वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत् तस्मान्मनसा
प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै

परिधीन्सम्मा[॥]ष्टिं पुनात्येवैना[॥]त्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः प्राणानेवाभि
जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयः (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुप वाजयति त्रयो वै
देवल्लोका देवल्लोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः
संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य सम्पष्ट्या आधारमा धारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र रोयत्यृजुमा
धारयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा धारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
सन्तत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्वं तस्या धारयेत्प्राणमेवास्मा[॥]ज्जिह्वं नयति ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा ध्रुवा (६७)

आधारमाधार्य ध्रुवा^९ समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति
दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्वैव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमेता^९
स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो
देवाः (६८)

अभवन्परांसुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयातां[॥]

ब्राह्मणायाधिं ब्रूयाद्यद्वाह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह् यद्वाह्मणम्पराहात्मनं
पराह् तस्माद्वाह्मणो न परोच्यः॥ (६९)

वा आर्ण्याश्चाव रुन्धेऽथो पशुभिः सौऽब्रवीदक्षिणार्ध्यत्रयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिंशच्च॥-[११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमम्प्र
णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा
याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो
विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीरहरण्यवर्णाः परि
यन्ति यहीः। सम् (७०)

अन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्ध्वं नद्यः पृणन्ति।
तमू शुचिः शुचयो दीदिवाःसमपां नपातं परि तस्थुरापः।
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्रेण
शिकना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहः
सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशौ। इन्द्रावरुणा
युवमध्वराय नः (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति
वयं जयेम पृतनासु दृढ्यः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वां देवस्य हेडोऽव यासिसीष्टाः। यजिष्ठो
वहितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषासि प्र मुमुगध्यस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यक्ष्व नो

वरुणम् (७२)

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
 शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अ॒भि यः पूरुं पृतनासु तस्थौ
 दी॒दाय॒ दैव्यो अति॑थिः शिवो नः। प्र ते॑ यक्षि प्र तं इय॑र्मि मन्म
 भुवो यथा॒ वन्द्यो नो हवै॑षु। धन्व॑न्निव प्र॒पा असि॑ त्वम॑ग्न इय॒क्षवे॑
 पू॒रवे॑ प्रत्न राजन्। (७३)

वि पाज॑सा वि ज्योति॑षा। स त्वम॑ग्ने प्रती॑केन प्रत्योष
 यातु॑धान्यः। उ॒रु॒क्षये॑षु दीद्यत्। तः सु॑प्रती॑कः सु॒दृशः॑
 स्व॒श्चम॑वि॒द्वाः सो वि॒दुष्ट॑रः सपे॑म। स य॑क्षद्वि॒श्वा व॒युना॑नि वि॒द्वान्प्र
 ह॒व्यम॑ग्नि॒रमृते॑षु वोचत्। अ॒होमु॑चे वि॒वेषु॑ यन्मा॒ वि न इ॒न्द्रेन्द्र
 क्ष॒त्रमि॑न्द्रि॒याणि शत॑क्र॒तोऽनु॑ ते दायि (७४)

य॒हीः सम॑ध्वराय॒ नो वरु॑णः राज॑ः श्रु॒तुश्च॑त्वारि॒शच्च॥ [१२]

[स॒मिध॑श्चक्षु॒षी प्र॒जाप॑तिराज्यं दे॒वस्य॑ स्फ॒द्यन्ब्र॑ह्मवा॒दिनोऽद्वि॑र॒ग्नेऽस्यो॑ मनुः पृथि॒व्याः प॒शवोऽग्नी॑धे दे॒वा
 वै य॒ज्ञस्य॑ यु॒क्ष्वोश॑न्तस्त्वा द्वा॒दश]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

स॒मिधो॑ यजति वस॒न्तमे॒वर्तूना॑मव॒ रुन्धे॑ तनूनपा॑तं यजति
 ग्री॒ष्ममे॒वाव॑ रुन्ध इ॒डो य॑जति व॒र्षा ए॒वाव॑ रुन्धे ब॒र्हिर्य॑जति

श॒रद॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे स्वा॑हाका॒रं य॑जति हेम॒न्तमे॒वाव॑ रु॒न्धे
तस्मा॑त्स्वाहा॑कृता हेम॑न्प॒शवोऽव॑ सीदन्ति स॒मिधो॑ यजत्युष॑सं ए॒व
दे॒वता॑ना॒मव॑ रु॒न्धे तनू॑नपा॒तं य॑जति य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्धे (१)

इ॒डो य॑जति प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्धे ब॒र्हिर्य॑जति प्र॒जामे॒वाव॑ रु॒न्धे
स॒मान॑यत उप॒भृत॑स्तेजो वा आ॒ज्यं प्र॒जा ब॒र्हिः प्र॒जास्वे॒व तेजो॑
दधा॑ति स्वाहा॑का॒रं य॑जति वाच॑मे॒वाव॑ रु॒न्धे द॒श स॒म्पद्य॑न्ते द॒शाक्ष॑रा
वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रु॒न्धे स॒मिधो॑ यजत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति
तिष्ठ॑ति तनू॑नपा॒तं य॑जति (२)

य॒ज्ञ ए॒वान्तरि॑क्षे प्र॑ति तिष्ठती॒डो य॑जति प॒शुष्वे॒व प्र॑ति
तिष्ठ॑ति ब॒र्हिर्य॑जति य ए॒व दे॒वया॑नाः प॒न्थान॑स्तेष्वे॒व प्र॑ति
तिष्ठ॑ति स्वाहा॑का॒रं य॑जति सु॒वर्ग ए॒व लो॒के प्र॑ति तिष्ठत्ये॒ताव॑न्तो
वै दे॒वलो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापूर्वं प्र॑ति तिष्ठ॑ति दे॒वासुरा॑ ए॒षु
लो॒केष्व॑स्पर्ध॑न्त ते दे॒वाः प्र॑या॒जैरे॒भ्यो लो॒केभ्योऽसुरा॑न्प्राणु॑दन्त
तत्प्र॑या॒जाना॑म् (३)

प्र॒या॒ज॒त्वं य॒स्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्र॒या॒जा इ॒ज्यन्ते॒ प्रै॒भ्यो लो॒केभ्यो॑
भ्रातृ॑व्यान्नुद॑तेऽभि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒भिजि॑त्यै यो वै प्र॑या॒जाना॑म्मिथु॑नं
वेद॑ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जा॑यते स॒मिधो॑ ब॒ह्वीरि॑व यजति
तनू॑नपा॒तमे॒कमि॒व मि॑थुनं तदि॒डो ब॒ह्वीरि॑व यजति ब॒र्हिरे॒कमि॒व
मि॑थुनं तदे॒तद्वै प्र॑या॒जाना॑म्मिथु॑नम् य ए॒वं वेद॑ प्र (४)

प्रजायां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
 आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चाक्षराणि
 प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय
 यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय
 भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्धर्षीयो देवा वै
 पुरा रक्षोभ्यः (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तः
 स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
 यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सः स्थापयन्ति प्रयाजानिष्ट्वा हवींष्यभि
 घारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति
 पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ट्वा हवींष्यभिघारयति
 पितैव तत्पुत्रेण साधारणम् (६)

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा
 साधारणमितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव
 तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्र जनयति॥ (७)

यजति यज्ञमेवावरून्धे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षोभ्यः साधारणं पञ्चत्रिंशच्च॥ [१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
 चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रतिं दधाति पूर्वार्धं जुहोति तस्मात्पूर्वार्धं
 चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्क्षुषी देवलोकं वा अग्निना

यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति
दक्षिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानौ वा एतौ देवतानाम् (८)

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्वाज्ञा
मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वती पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति (९)

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दार्भ्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोतीति श्वो
यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यान्नुदते प्रति
जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्ज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण
पूर्वार्धेनानुङ्घान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या
भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र णुदत उपरिष्टाल्लक्ष्मा (१०)

याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा
पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा
याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
लोकौ भवतो य एवं वेद पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति

तस्मात्पूर्वधेनान्द्वान्मुनक्त्युपरिष्ठाक्ष्मा याज्या तस्माञ्जघनार्धेन
धेनुर्य एवं वेद भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (११)

वज्रो वषट्कारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
हरत्यच्छम्बट्कारमपगूर्य वषट्करोति स्तृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्ब्राह्मणो
मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद प्रैवैनं पुरोनुवाक्यायाह प्र णयति
याज्यया गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोनुवाक्याया दत्ते प्र यच्छति
याज्यया प्रति (१२)

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव
पशूनवं रुन्धे द्यक्षरो वषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति
तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
शक्रो यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्रोत्येव
यच्छिक्षति॥ (१३)

देवतानाङ्करोत्युपरिष्ठाक्ष्माऽऽज्यभागौ प्रति शक्रोत्येव द्वे च॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स आत्मन्नाज्यमधत्त
तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति
सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुपं स्तृणान्भि घारयानिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुपं स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो

वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद्या॑तया॒मान्य॒न्यानि॑ ह॒वीऽष्य॑या॒तयाम॒माज्य॑मिति॒
प्राजा॑प॒त्यम् (१४)

इति॑ ब्रूया॒दया॑तयामा॒ हि दे॒वानां॑ प्र॒जाप॑तिरिति॒ छन्दा॑ऽसि
दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामन्न॒ वोऽभा॑गानि॒ हव्यं॑ वक्ष्याम॒ इति॑ तेभ्य॑
ए॒तच्च॑तुरव॒त्तम॑धारयन्पु॒रोनु॑वा॒क्यायै॑ या॒ज्यायै॑ दे॒वता॑यै वष॒ट्काराय॑
यच्च॑तुरव॒त्तं जु॒होति॑ छन्दा॑ऽस्येव॒ तत्प्री॑णाति॒ तान्य॑स्य
प्री॒तानि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्त्यङ्गिर॒सो वा॑ इ॒त उ॑त्त॒माः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑य॒न्तदृ॑षयो यज्ञ॒वास्त्व॑भ्य॒वाय॑न्ते (१५)

अ॒प॒श्यन्पु॒रोडा॑शं॒ कूर्मं॑ भू॒तं स॑र्प॒न्तं तम॑ब्रुवन्निन्द्रा॒य
ध्रिय॑स्व॒ बृह॑स्प॒तये॒ ध्रिय॑स्व॒ विश्वे॑भ्यो॒ दे॒वेभ्यो॑ ध्रिय॒स्वेति॑ स
ना॒ध्रिय॑त॒ तम॑ब्रुवन्न॒ग्नये॑ ध्रिय॒स्वेति॑ सो॒ऽग्नये॑ऽध्रिय॑त॒ यदा॑ग्न॒यो-
ऽष्टा॑क॒पालो॑ऽमा॒वास्या॑यां च॒ पौर्ण॑मा॒स्यां चा॑च्यु॒तो भ॑वति
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भिजि॒त्यै तम॑ब्रुवन्क॒थाहा॑स्था॒ इत्यनु॑पा॒क्तो-
ऽभू॒वमित्य॑ब्रवीद्यथाक्षोऽनु॑पा॒क्तः (१६)

अ॒वा॒र्च्छ॑त्ये॒वमवा॑र॒मित्यु॑परि॒ष्टाद॑भ्यज्या॒धस्ता॑दु॒पा॒नक्ति॑
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ स॒म॒ष्ट्यै सर्वा॑णि क॒पाला॑न्य॒भि प्र॑थयति॒
ताव॑तः पु॒रोडा॑शान्मुष्मि॒ल्लोके॑ऽभि ज॑यति॒ यो वि॑दग्धः स नैर्ऋ॒तो
योऽश्रु॑तः स रौ॒द्रो यः श्रु॑तः स सदे॒वस्तस्मा॑दवि॒दह॑ता श्रु॒तंकृ॑त्यः
सदे॒वत्वाय॑ भस्म॑ना॒भि वा॑सयति॒ तस्मा॑न्मा॒सेना॑स्थि॒ छन्त्रं॑

वेदेनाभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
यच्छुतः५ हविरनाभिधारितमभिधार्योद्वासयति देवत्रैवैनं दमयति
यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतुः स्यादथ
यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ
स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत संख्यायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्वावापृथिव्यमेकं वा
वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्वावापृथिव्यं
एकं कपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवैनं द्विन्दति
प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाक्तो वेदेनाभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम् पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह
वज्रमेव तत्सः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्त्सम्बयजुर्हरत्येतावती
वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थः५ हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपि हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः

परा॑ भवन्ति॒ मूलं॑ छिनत्ति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व मूलं॑ छिनत्ति
पितृ॑दे॒वत्याति॑खा॒तेय॑तीं खनति प्र॒जाप॑तिना (२१)

य॒ज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑ता॒मा प्र॑ति॒ष्ठायै॑ खनति॒ यज॑मानमे॒व प्र॑ति॒ष्ठां
ग॑मयति दक्षिणतो वर्षी॑यसीं करोति दे॒वय॑जनस्यै॒व रूप॑म॒कः
पु॒रीष॑वतीं करोति प्र॒जा वै प॒शवः॑ पु॒रीष॑म्प्रजयै॒वैन॑म्पशुभिः
पु॒रीष॑वन्तं करोत्युत्तरं परिग्रा॒हं परि॑ गृह्णात्येता॒वती॑ वै पृथि॒वी
या॒वती॑ वेदिस्तस्या॑ ए॒ताव॑त ए॒व भ्रातृ॑व्यं निर्भ॒ज्या॒त्मन॒ उत्तरं॑
परिग्रा॒हं परि॑ गृह्णाति क्रूरमि॒व वै (२२)

ए॒तत्क॑रोति यद्वेदिं॑ करोति॒ धा अ॑सि स्व॒धा अ॒सीति॑ योयुष्यते
शान्त्यै॑ प्रोक्ष॑णी॒रा सा॑दय॒त्यापो॒ वै र॑क्षो॒घ्नी र॑क्ष॒साम॑प॒हत्यै॑
स्फ्य॑स्य॒ वर्त्म॑न्त्सादयति॒ यज्ञ॑स्य॒ सन्त॑त्यै॒ यं द्वि॒ष्यात्तं॑
ध्या॑येच्छुचै॒वैन॑मर्पयति॥ (२३)

भ॒जति॒ प्र॒जाप॑तिने॒व वै त्रय॑स्त्रिंशच्च॥ [४]

ब्र॒ह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्य॒द्भिर्ह॒वीं॑षि प्रौक्षीः॒ केना॒प इति॑ ब्रह्म॒णेति॑
ब्रू॒याद्भि॑र्ह॒वैव॑ ह॒वीं॑षि प्रोक्षति॒ ब्रह्म॑णा॒प इ॒ध्माब॑र्हिः प्रोक्षति॒
मे॒ध्यमे॒वैन॑त्करोति॒ वेदिं॑ प्रोक्ष॒त्यृक्षा॑ वा ए॒षाऽलो॒मका॑ऽमे॒ध्या
यद्वेदि॑र्मे॒ध्यामे॒वैना॑ करोति दि॒वे त्वा॒न्तरि॑क्षाय॒ त्वा पृथि॒व्यै त्वेति॑
ब॒र्हि॒रासा॒द्य प्र॑ (२४)

उ॒क्षत्ये॒भ्य ए॒वैन॑ल्लो॒केभ्यः॑ प्रोक्षति॒ क्रूरमि॒व वा ए॒तत्क॑रोति॒

यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं
 करोतीत्यन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितम्बर्हिः
 स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां
 प्रति स्थापयत्यनतिदृश्रः स्तृणाति प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्रं
 करोति (२५)

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
 प्रस्त्रो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
 ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
 सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
 लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
 यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति (२६)

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
 यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
 स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्यैत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानं
 प्रति नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न
 विष्वञ्चं वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात् (२७)

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
 जायते यत्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन
 योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य
 यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय

इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये^१ प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं
 योयुप्यन्ते बरहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा
 एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि मृशतीयं
 वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्रीदित्याह
 यद्व्यादगन्त्रिगिरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गल्लोकाद्भजेदगन्त्रि
 ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद्य प्रानतिदृशं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥—————[५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायाः सो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः
 प्रामीयन्त सौऽग्निरविभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति
 स निलायत सौऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथस्यः
 प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावौच इति
 तस्मान्मथस्यं धियाधिया घ्नन्ति शप्तः (३०)

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति
 सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे
 भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि
 स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति
 रक्षसामपहत्यै सः स्पर्शयति (३१)

रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो

ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
 रक्षाऽस्यपं हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिमिथुनत्वाय द्वे आ
 दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यंजेत
 यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्त्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
 स्वाहा भूतानाम् (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्मनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदात्या
 यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाशुयाजमन्तरा
 यंजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लोक आसीद्यमो-
 ऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्निम् (३३)

उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
 स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्गुद्रं समर्धयति सकृत्सकृदव-
 द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिग्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घोरयति
 चतुरवत्तस्याप्त्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा
 आहुतीरभि जुहुयाद्गुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय

पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥ (३५)

शतः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्य सप्तत्रिंशच्च॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छत्स घृतं निषिक्तमविन्दत्सो-
ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्रूतामित्रावरुणौ
गोरेवावर्माश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां
सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीडयत् तस्माद्धृतपद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहृतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याह (३६)

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत् उपहृतं
वामदेव्यं सहान्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव
सहान्तरिक्षेणोप ह्वयत् उपहृतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव
सह दिवोप ह्वयत् उपहृताः सप्त होत्रा इत्याह होत्रा एवोप ह्वयत्
उपहृता धेनुः (३७)

सहरषभेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत् उपहृतो भक्षः सखेत्याह
सोमपीथमेवोप ह्वयत् उपहृतां (४) हो इत्याहात्मानमेवोप
ह्वयत् आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडां
पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह
मनुरह्येताम् (३८)

अग्रेऽपश्यद्धृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीडयत्
तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनां समैरयतां ब्रह्म

देवकृतमुपहृतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्या अध्वर्यव उपहृता
उपहृता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोप ह्वयते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह (३९)

यज्ञाय चैव यजमानाय चाशिषमा शास्त उपहृते
द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोप ह्वयते पूर्वजे ऋतावरी
इत्याह पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते
देवपुत्रे उपहृतोऽयं यजमान इत्याह यजमानमेवोप ह्वयत
उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहृतो भूयसि हविष्करण उपहृतो दिव्ये
धामनुपहृतः (४०)

इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणं
सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामोप
ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहृतमित्याहाछम्बद्वारमेवोप ह्वयते॥ (४१)

आहु धेनुरेतां वर्धनित्याह धामनुपहृतश्चतुस्त्रिंशच्च॥ [७]

पशवो वा इडां स्वयमा दत्ते काममेवात्मना पशूनामा दत्ते न
ह्यन्यः कामम्पशूनाम्प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह
स्वगाकृत्यै चतुरवत्तं भवति हविर्वै चतुरवत्तम्पशवश्चतुरवत्तं यद्धोता
प्राश्रीयाद्धोता (४२)

आर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः

स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह पुरोक्षमेवैनञ्जुहोति
 सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्रामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्रन्ति तीर्थ
 एव प्राश्रन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा
 एतद्यज्ञम् (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्रन्त्यद्विर्माजयन्त आपो वै सर्वा
 देवता देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्ब्रुद्रमन्तरायन्त्स
 यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समंगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तै-
 ऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न इदमभविष्यति यदिमं राधयिष्याम् इति
 तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः (४४)

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्ञाया-
 ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः सः श्वायि
 कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
 यत्तिरश्चीनमतिहरेदनभिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति
 तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राश्यं दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं
 देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्घ्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति
 तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य
 आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा
 प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तं मा हिःसिष्यतीति
 देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां प्रति
 गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्यंगृह्णात्सो-
 ऽबिभेत्प्राश्रन्तं मा हिःसिष्यतीत्यग्रेस्त्वास्येन प्राश्रामीत्यब्रवीन्न
 ह्यग्रेरास्यं किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत् (४७)

प्राशितं मा हिःसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
 ब्राह्मणस्योदरं किं च न हिनस्ति बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽप-
 वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशित्रम्प्राश्रात्यद्विर्मार्जयित्वा
 प्राणान्त्सम्मृशतेऽमृतं वै प्राणा अमृतमार्पः प्राणानेव यथास्थानमुप-
 ह्वयते॥ (४८)

प्राश्रणीयाद्धोता यज्ञं निरंहरन्तच्चक्षुरास्यङ्किं च न हिनस्ति सोऽबिभेच्चतुश्चत्वारिंशच्च॥—————[८]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तून्प्रीणाति समिधमा
 दधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति
 परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनान्त्सकृत्संकृत्सम्माष्टि पराडिव
 ह्यैतर्हि यज्ञश्चतुः सम्पद्यते चतुष्पादः पशवः पशून्वाव रुन्धे
 ब्रह्मन्प्र स्थास्याम इत्याहात्र वा एतर्हि यज्ञः श्रितः (४९)

यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमा रभते यद्धस्तेन
 प्रमीवेद्वेपनः स्याद्यच्छीर्ष्णा शीर्षक्तिमान्स्याद्यत्तूष्णीमासीतासम्प्रत्तो
 यज्ञः स्यात्प्र तिष्ठेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः

श्रितस्ततं एवैनं सम्प्र यच्छति देवं सवितरेतत्ते प्र (५०)

आहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः
स यज्ञम्पाहि स यज्ञपतिम्पाहि स माम्पाहीत्याह यज्ञाय
यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमा शास्तेऽनात्या आश्राव्याह
देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा
इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभम् (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव
तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं
देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वाविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव
तथ्समिन्द एतदुर्वै नामांसुर आसीत्स एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृद्धं
यद्व्यादेतत् (५२)

उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं
गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव
यज्ञस्याशिषममयत्यार्धं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराथस्मेति
वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ
उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याथ्सूपावसाना
चं स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि
प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा चं स्वधिचरणा चेत्येव
ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति

तयोराविद्यग्निरिदं हविरंजुषतेत्याह या अयाक्ष्म (५४)

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं
यज्ञस्याशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह निर्दिश्यैवैनं
सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा शास्त
इत्याहशिषमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त इत्याह
प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (५)

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा
इत्याहग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च
न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शं युम्बार्हस्पत्यमंब्रुवन्नि
नो यज्ञं स्वगा कुर्विति सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेवाब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजाते सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजते शं युमेव तस्य बार्हस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममे
प्रजायाः (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनंत्सहस्रेण
यातयाद्यो लोहितं करवद्वावतः प्रस्कद्य पांसून्थसंगृह्णात्तावतः
संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत

न नि ह॑न्या॒न्न लो॒हितं॑ कुर्या॑दिता॒वता॑ है॒नसा॑ भवति॒ तच्छुं॑ योरा
वृ॒णीम॑ह॒ इत्या॑ह य॒ज्ञमे॒व तथ्स्व॒गा क॑रोति॒ तत् (५८)

शं योरा वृ॒णीम॑ह॒ इत्या॑ह शं यु॒मेव॑ बा॒र्हस्प॒त्यम्भा॑ग॒धेये॑न
सम॑र्धयति गा॒तुं य॒ज्ञाय॑ गा॒तुं य॒ज्ञप॑तय॒ इत्या॑हाशिष॒मेवै॑तामा शा॒स्ते
सोमं॑ यजति॒ रेतं॑ ए॒व तद्द॑धाति॒ त्वष्टा॑रं यजति॒ रेतं॑ ए॒व हि॑तं त्वष्टा
रूपा॑णि वि क॑रोति दे॒वाना॑म्पत्नी॒र्यज॑ति मिथु॒नत्वा॒याग्निं॑ गृह॒पतिं॑
यज॑ति प्र॒तिष्ठि॑त्यै जा॒मि वा॑ ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते (५९)

यदाज्ये॑न प्रया॒जा इ॒ज्यन्त॑ आज्ये॑न पत्नीसं॒याजा॑ ऋच॑म॒नूच्य॑
पत्नीसं॒याजाना॑मृ॒चा य॑ज॒त्यजा॑मि॒त्वाया॑थो मिथु॒नत्वा॒य प॒ङ्क्ति॑प्रा॒यणो॑
वै य॒ज्ञः प॒ङ्क्त्यु॑दयनः पञ्च॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते॑ च॒त्वारः॑ पत्नीसं॒याजाः
स॑मिष्टय॒जुः पञ्च॑म॒म्पङ्क्ति॑मे॒वानु॑ प्र॒ यन्ति॑ प॒ङ्क्ति॑म॒नूद्य॑न्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥ [१०]

यु॒क्ष्वा हि॑ दे॒वहू॑तमा॒ऽअश्वा॑ऽ अ॒ग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः
स॑दः। उ॒त नो॑ दे॒व दे॒वाऽअच्छा॑ वो॒चो वि॒दुष्ट॑रः। श्रद्वि॒श्वा वा॒र्या
कृ॒धि। त्व॑ऽ ह॒ यद्य॑वि॒ष्ट्य॒ सह॑सः सू॒नवा॑हुत। ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॑ भुवः।
अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्त्रिणो॑ वा॒जस्य॑ श॒तिन॒स्पतिः॑। मूर्धा॑ क॒वी र॑यी॒णाम्।
तं ने॒मिमृ॑भवो॒ यथा॑ न॒मस्व॒ सह॑तिभिः। नेदी॑यो य॒ज्ञम् (६१)

अ॒ङ्गिरः॑। तस्मै॑ नू॒नम॒भिद्य॑वे वा॒चा वि॑रूप॒ नित्य॑या। वृ॒ष्णे
चो॒दस्व॑ सु॒ष्टुति॑म्। क॒मुं ष्वि॑दस्य॒ सेन॑या॒ग्नेर॑पा॒कच॑क्षसः। प॒णिं

गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्रातीरिवोस्राः। कृशं
न हांसुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिवेषसो अहृतिः।
ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्र ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः।
अमैः (६२)

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्रे संवेषिषो रयिम्।
उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नो अस्मिन्महाधने परा वर्गारभृद्यथा।
संवर्गं स रयिञ्जय। अन्यमस्मद्विया इयमग्रे सिषक्तु दुच्छुना।
वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा।
तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि (६३)

संवतोऽवरा अभ्या तर। यत्राहमस्मि ता अवा विद्मा हि
ते पुरा वयमग्रे पितुर्यथावसः। अधा ते सुम्नमीमहे। य उग्र इव
शर्यहा तिग्मशृङ्गो न वसंगः। अग्रे पुरो रुरोजिथ। सखायः
स वः सम्यश्चमिषु स्तोमं चाग्रये। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो
नग्रे सहस्वते। स समिद्युवसे वृषन्नग्रे विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे
समिध्यसे स नो वसून्या भर। प्रजापते स वेद सोमापूषणेमौ
देवौ॥ (६४)

यज्ञममैरधि वृषन्नेकान्नविंशतिश्च॥ [११]

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशन्नुशत आ वह
पितृन् हविषे अत्तवे। त्वं सोमं प्रचिकितो मनीषा त्वं रजिष्ठमनु

नेषि पन्थाम्। तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त
धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम पूर्वे कर्माणि चक्रुः पवमान
धीराः। वन्वन्नवातः परिधीः रपोर्णु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव (६५)

नः। त्वः सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ ततन्थ।
तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वयः स्याम पतयो रयीणाम्।
अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता
हवीःषि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयिः सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः
पितर ऊत्यर्वाग्निमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। त आ गतावसा
शन्तमेनाथास्मभ्यम् (६६)

शं योररपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्राः अविथ्सि नपातश्च
विक्रमणं च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त
इहागमिष्ठाः। उपहूताः पितरो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त
आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर
उत्परांस उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुम् (६७)

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदम्पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या
निषत्ता ये वा नूनः सुवृजनांसु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परांसः प्रत्नासो अग्न ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
क्षामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रन्। यदग्ने (६८)

कव्यवाहनं पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि वक्ष्यसि
 देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्न ईडितो जातवेदोऽवाङ्मुखा
 सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयता
 हवींषि। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरऋक्भिर्वावृधानः।
 याँश्च देवा वावृधुर्ये च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मंदन्ति। (६९)

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
 आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व।
 अङ्गिरोभिरा गहि यज्ञियैर्भिर्यम वैरूपैरिह मादयस्व। विवस्वन्तं
 हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः
 पितरो नवंग्वा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः। तेषां वयं सुमतौ
 यज्ञियानामपि भद्रे सौमनसे स्याम॥ (७०)

[समिधो याज्या तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह प्रजा वा आहेत्याह युक्त्वा हि संसृतिः॥70॥

समिधः सौमनसे स्याम॥]

भवास्मभ्यमसुं यदग्रे मदन्ति सौमनसे एकञ्च॥ [१२]

प्रजापतिरकामयतेष ते यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयंथादेवतमिष्टगो निग्राभ्याः

स्थ यो वै देवां जुष्टोऽग्निना रयिमेकादश॥ [१३]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>